

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Zín al-‘Ábidín ben ‘Alí

Tamara Ilková

Plzeň 2024

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická
Katedra blízkovýchodních studií
Studijní program Kulturní studia Blízkého východu

Bakalářská práce
Zín al-‘Ábidín ben ‘Alí
Tamara Ilková

Vedoucí práce:

Mgr. Veronika Sobotková, Ph.D.

Katedra blízkovýchodních studií

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2024

Prehlasujem, že som bakalársku prácu vypracovala samostatne a použila iba uvedené pramene a literatúru.

Plzeň, apríl 2024

.....

Obsah

ÚVOD.....	1
1 MLADOSŤ A KARIÉRA	3
<i>1.1. Prevrat.....</i>	<i>3</i>
<i>1.2. Nový prezident.....</i>	<i>4</i>
2 BEN ‘ALÍHO ZLATÁ ÉRA	5
<i>2.1. Národný pakt.....</i>	<i>6</i>
<i>2.2. Demokracia bez demokracie.....</i>	<i>7</i>
<i>2.3. Prvé voľby a situácia v 90. rokoch.....</i>	<i>8</i>
3 NOVÉ TISÍCROČIE.....	11
4 EKONOMIKA.....	13
<i>4.1. Prvé obdobie (1988-1995).....</i>	<i>13</i>
<i>4.2. Druhé obdobie (1996-2001).....</i>	<i>16</i>
<i>4.3. Tretie obdobie (2002-2010).....</i>	<i>16</i>
5 PROTESTY V GAFSE	18
6 ISKRA K ARABSKEJ JARI.....	19
<i>6.1. Muhammad al-Bu‘azízi.....</i>	<i>19</i>
<i>6.2. Prejavy revolúcie .....</i>	<i>20</i>
<i>6.3. Eskalácia protestov.....</i>	<i>21</i>
<i>6.4. Odchod do exilu.....</i>	<i>22</i>
7 MEDZINÁRODNÉ VZŤAHY	22
<i>7.1. Francúzsko.....</i>	<i>23</i>
<i>7.2. USA .....</i>	<i>25</i>
8 WIKILEAKS	26
9 VŠETKO BOHATSVO V RODINE.....	27
10 KULT OSOBNOSTI.....	29
11 NOSTALGIA	30
ZÁVER	32
ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY A PRAMEŇOV	35
RESUMÉ	40

ÚVOD

Zín al-‘Ábidín ben ‘Alí, druhý prezident Tuniska, ktorý sa držal pri moci 23 rokov sa stal významnou osobnosťou tuniskej, ale aj regionálnej histórie. Jeho vláda sa vyznačovala zakoreneným autoritarizmom a represiami. Táto forma vlády neskôr vyvolala širokú nespokojnosť medzi tuniskou populáciou, ktorá viedla k vlne silných protestov, nazývaných Arabská jar. Napokon útek Ben ‘Alího v januári 2011 znamenal historický moment nielen pre Tunisko, aj aj pre celý Blízky východ, pretože udalosť podnietila ďalšie protestné akcie v regióne, čo následne viedlo k zosadeniu aj iných autokratických režimov v arabskom svete.

Motiváciou spracovania tejto problematiky je moja vlastná skúsenosť pri interakcii s obyvateľmi Tuniska, pri ktorej som sa stretla s popisovaním predrevolučnej éry ako tej lepšej než súčasnej, a to hlavne z pohľadu ekonomickej situácie. Publikácií o Arabskej jari je síce v česko-slovenskom prostredí nespočetne, avšak režimu, ktorý bol spúšťačom vypuknutia týchto významných protestov nie je venovaná priveľká pozornosť, a preto dúfam, že moja práca bude v tomto ohľade prínosná.

Cieľom bakalárskej práce je komplexne zanalyzovať vládu Ben ‘Alího so zameraním sa na rôzne aspekty, ktoré formovali jeho režim v Tunisku. Prvým z týchto aspektov je jeho nástup k moci, ako aj faktory, ktoré mu napomohli k upevňovaniu svojej vlády. Ďalším bodom je popísanie hospodárskej situácie, čo zahŕňa implementované politiky, ktoré mali vplyv na tuniskú spoločnosť a ekonomiku. Cieľom práce je aj skúmanie dynamiky protestov, ktoré nakoniec vyvrcholili k Arabskej jari a boli kľúčovou úlohou v destabilizácii Ben ‘Alího režimu a jeho následného pádu. Poslednými cieľmi práce je popísať politiku, ktorú zastávali hlavní zahraniční partneri Tuniska a zistiť dôvody nostalgie, ktorá sa po páde režimu začala objavovať. Práca využíva hlavne cudzojazyčné zdroje a metodologicky sa spolieha na sekundárne zdroje – monografie, zborníky, články a ďalšie príspevky odborného alebo publicistického charakteru.

Práca je zoradená chronologicky za sebou tak, aby odzrkadľovala politický život Ben ‘Alího. Na začiatku sa práca venuje Ben ‘Alího kariérnemu postupu, ktorý sa končí prezidentským úradom a jeho reformám a zmenám počas jeho funkčného obdobia. Ďalej nasleduje kapitola pojednávajúca o ekonomických fázach počas jeho vlády, ktoré sa od seba výrazne odlišovali. Nasledujúce časti sa venujú protestom, ktoré sa uskutočňovali pred rokom 2011 a samotnému vypuknutiu tzv. Arabskej jari, jej spôsob prejavov, samotných reakcií prezidenta na tieto udalosti a jeho následný útek. Medzi ďalšie časti patrí popis

medzinárodných vzťahov Tuniska s Francúzskom a USA. Zverejnenie utajovaných dokumentov, ktoré pojednávajú o vtedajšom režime, a aj praktikách prezidentovej rodiny. Posledné kapitoly sa venujú spôsobu, akým sa Ben 'Alí snažil vytvoriť svoj kult osobnosti, a odôvodnením nostalgie, ktorá sa medzi Tunisianmi dodnes často objavuje.

Všetky uvedené mená a názvy v arabčine sú v súlade s fonetickou transkripciou do slovenského jazyka. Vlastné mená a geografické názvy, ktoré sú ustálené a známe v slovenskom prostredí budú písané svojou ustálenou formou, avšak ak táto forma neexistuje bude primárne používaný prepis z tuniského dialektu a nie modernej spisovnej arabčiny (napr. Ben 'Alí a nie Bin 'Alí), aby sa tak zachovala správna výslovnosť.

1 MLADOSŤ A KARIÉRA

Zín al-‘Ábidín ben ‘Alí sa narodil 3. septembra 1936 v meste Hammám Súsa a vyrastal v rodine strednej triedy v tuniskom Sáheli. Po ukončení strednej školy sa prihlásil do armády a bol jedným z vybraných inauguračných dôstojníkov vyslaných do Francúzska, ktorí mali po získaní nezávislosti tvoriť novovzniknutú národnú armádu. Po absolvovaní špeciálnej vojenskej školy v Saint-Cyr nasledovala stáž na škole delostrelectva v Châlons-sur-Marne. Jeho úsilie zdokonaľovať sa vo svojich znalostiach mu priniesli aj diplom z vyššej školy spravodajstva a bezpečnosti, letecko-delostreleckej školy, ale aj diplom elektrotechnika v Spojených štátoch amerických.¹

Jeho prvým pomerne dlhým kariérnym obdobím bolo uvedenie do pozície riaditeľa vojenskej bezpečnosti, ktorú zastával 16 rokov. Po nevydarenom tunisko-líbyjskom zväzku z roku 1974 sa ocitol ako vojenský atašé v Rabate, kde pôsobil do roku 1977. Neskôr bol znovu povolaný do funkcie riaditeľa bezpečnosti, no netrvalo to dlho, pretože od roku 1980 pod vplyvom Wasíly Burgiba, vtedajšej manželky hlavy štátu, bol kvôli uprednostňovaniu jej rodinných príslušníkov vyslaný do Varšavy ako tuniský veľvyslanec. O štyri roky neskôr po významných Chlebových nepokojoch bol na žiadosť premiéra Muhammada Mzálího opäť povolaný do pozície riaditeľa vojenskej bezpečnosti.² Od tohto času zohrával Ben ‘Alí veľmi dôležitú rolu v tuniskej politike. V spoločnosti vtedy panovala nespokojnosť v dôsledku čoraz vyššej nezamestnanosti, inflácie a rastúceho vplyvu islamistov. K utlmeniu nepokojov mali prispieť podľa prezidenta Burgibu neúprosné kroky. V októbri 1984 bol preto Ben ‘Alí povýšený na štátneho tajomníka národnej bezpečnosti a v apríli roku 1986 nastúpil do kresla ministra vnútra. Počas Burgibových častých zásahov do zostavovania vládneho kabinetu sa stal nakoniec v októbri roku 1987 premiérom.³

1.1. Prevrat

Počas noci zo 6. na 7. novembra 1987 zhromaždil Ben ‘Alí lekársku komisiu, ktorá dospela k záveru, že fyzický a duševný stav prezidenta Burgiby je výrazne zhoršený a nie je už viac schopný vykonávať povinnosti vo svojom úrade. Ben ‘Alí tak použil ústavný článok

---

¹ POLI, F.; BELHASSEN, S.: Tunisie: un homme nouveau, s. 10.

² Ibid s. 10-11.

³ WARE, L. B.: Ben Ali's Constitutional Coup in Tunisia, s. 594.

57. ustanovujúci, že v prípade neschopnosti prezidenta vykonávať svoje úlohy, prevezme jeho úrad predseda vlády na zvyšok funkčného obdobia.⁴

K uskutočneniu prevratu prispelo využitie bezpečnostného aparátu, konkrétne Národnej gardy, ktorá obkľúčila danej noci prezidentský palác. Ben 'Alí nebol jediným aktérom prevratu, medzi spoluúčastníkmi boli aj Hédi al-Bakúš a Háméd al-Qarwí, obaja dlhodobo pôsobiaci funkcionári Desturianskej socialistickej strany (PSD). Poprední vedci sa domnievali, že nástup Ben 'Alího možno vnímať ako prevzatie moci v rámci rovnakej „vládnucej skupiny“. Kľúčovým bodom v kontexte zvrhnutia diktátora je predsa mať v strane spojencov.⁵

1.2. Nový prezident

Tunisia sa tak do nového rána zobudili s novou hlavou štátu. V príhovore, ktorým oficiálne Ben 'Alí prevzal pozíciu dočasného prezidenta, vyzdvihol obetavosť Burgibu, čo podstatne prispelo k oslobodeniu krajiny. Zároveň ho však vyhlásil neschopným vykonávať prezidentské povinnosti z dôvodu jeho zdravotných problémov. V prejave oznámil vstup do novej éry, charakterizovanej úsilím a odhodlaním. Jeho prejav reflektoval dôležité hodnoty vrátane jednoty, bezpečnosti a národného pokroku. V rámci príhovoru kládol dôraz na princípy demokracie a úplné rešpektovanie zvrchovanosti ľudu. V záujme posilnenia demokratických inštitúcií zverejnil záväzok o zrušení dodatku ústavy, ktorý do tej doby umožňoval doživotné prezidentovanie. Okrem toho oznámil plán predčasných volieb, udelil oprávnenie na fungovanie niekoľkým novým stranám a sprístupnil členstvo vo vládnucej PSD. Na záver prejavu vyzdvihol islamskú, arabskú, africkú a stredomorskú solidaritu, ktoré podčiarkli angažovanosť v medzinárodnej politike.⁶

„Ľudia vítali Ben 'Alího s veľkou nádejou, pretože boli prahnúci po zmene. Nikto nepremýšľal o tom, akým človekom je Ben 'Alí, sústredili sa na vyhliadky niečoho nového a na to, aký dopad bude mať jeho vláda na zmenu v ich životoch, ktoré sa stali ťažkými a monotónnymi...politicky, sociálne, ekonomicky – Ben 'Alí bol vnímaný ako spasiteľ.“⁷

---

⁴ WARE, L. B.: Ben Ali's Constitutional Coup in Tunisia, s. 594.

⁵ WOLF, Anne: *Ben Ali's Tunisia: Power and Contention in an Authoritarian Regime*, s. 41.-43.

⁶ AL-BAB: Tunisia: the overthrow of Bourguiba.

⁷ LOGAN T. P.: *When authoritarianism failed in Tunisia: an investigation of The Ben Ali regime and the factors that led to its downfall*, s. 31.

2 BEN 'ALÍHO ZLATÁ ÉRA

Počas svojho prvého roku vládnutia začal so sériou významných reforiem. Jeho reformné iniciatívy zahŕňali omilostenie tisícov politických väzňov, vrátane Rášida al-Ghanúšiho, predsedu strany vtedajšieho Hnutia islamskej tendencie (MTI). Rozsudky smrti väzňov boli zmenené na doživotné tresty odňatia slobody. V rámci svojho úsilia o návrat k demokratickým zásadám vyzval opozičných vodcov, aby sa vrátili do Tuniska. Jednou z významných zmien bolo zrušenie súdu pre bezpečnosť štátu, ktorá slúžila ako nástroj pre politické perzekúcie. Taktiež zreformoval pravidlá upravujúce preventívne zadržiavanie, pristúpil k ratifikácii Dohovoru OSN o zákaze mučenia a vyhlásil moratórium na trest smrti, čím sa Tunisko stalo prvou arabskou krajinou, ktorá tento krok vykonala. Ako súčasť procesu politického reformovania premenoval vládnucu Destouriansku socialistickú stranu (PSD) na Demokratické ústavné zhromaždenie (RDC), aby tak vyjadril svoje smerovanie k demokracii a právnemu štátu.⁸

Ben 'Alí implementoval dvojúrovňový prístup, kde zastával pozíciu garanta náboženstva a zároveň garanta modernity. Na začiatku systematicky obnovil náboženské symboly vo verejnom živote. Povolil vysielanie zvolávania k modlitbe, obnovil štatút univerzity az-Zajtúna a uskutočnil veľmi propagovanú púť do Mekky. V januári 1989 bola zriadená Najvyššia islamská rada s cieľom overenia kompatibility medzi štátnou legislatívou a islamom. Na druhej strane zdôraznil zachovanie črt predchádzajúcej politickej éry, pričom bola zachovaná sekulárna povaha štátnych zákonov a ich prednosť pred náboženskými zdrojmi. Zbliženie štátu a náboženstva znamenalo, že islamu bolo pridelené významné miesto, avšak bez prebratia kontroly nad spoločnosťou.⁹

V apríli 1988 boli prijaté legislatívne normy, ktoré predstavovali základný kameň pre implementáciu systému viacerých politických strán, čím bol opozičným stranám po prvýkrát udelený plný právny status. Výnimkou boli strany, ktoré sa formovali podľa náboženských, jazykových, etnických alebo regionálnych línií a nehlásili sa k zásadám ľudských práv či národných úspechov. Významná reforma, ktorá odstránila trň v oku mnohých bolo zrušenie doživotného prezidentstva. Nové ustanovenie obmedzovalo prezidenta na maximálne tri

---

⁸ ALEXANDER, Christopher: *Tunisia, from stability to revolution in Magreb*, s. 86.

⁹ ERDLE, Steffen: *Ben Ali's "New Tunisia" (1987-2009)*, s. 100.

funkčné obdobia trvajúce po 5 rokov. Okrem toho bola stanovená veková hranica 70 rokov, ktorú prezident nesmel prekročiť.¹⁰

Zdalo sa, že sa Ben 'Alí snažil neutralizovať odpor starej gardy vytvorením spojenectva s opozíciou. Skoro však zistil, že takto by sa mohol dostať do pasce medzi islamským hnutím, ktoré malo pod kontrolou školy a univerzity a destourianskými elitami, ktoré ovládali štát, byrokraciu a vládnu stranu. Pochopil, že akýkoľvek skrat by sa mohol obrátiť proti nemu, a preto malo byť lepšie obrátiť vládnu stranu na „jeho“ stranu. Vo februári 1988 po premenovaní strany PSD na RCD sa nechal zvoliť do jej čela. Za čias Burgibu bol premiér zároveň tajomníkom strany, ale Ben 'Alí tieto funkcie oddelil. Politickú kontrolu a vedenie mal v rukách sám Ben 'Alí a každodenné záležitosti boli zverené do rúk Háméda al-Qarwího, nového generálneho tajomníka. Funkciu premiéra si zachoval Hédí al-Bakúš, ktorý však už nemal status riaditeľa strany. Týmto spôsobom prezident oslabil väzby medzi stranou a štátom a efektívne získal kontrolu nad oboma organizáciami.¹¹

2.1. Národný pakt

Jeho prvý rok vo funkcii prezidenta, a to presne o rok od prebratia moci, zavŕšil uzavretím Národného paktu. Tento pakt sa venoval problematike národnej identity, ktorá bola koncipovaná s cieľom spojiť oddanosť islamu s modernou dobou a otvorenosťou voči iným kultúram. Ustanovenia týkajúce sa politického života zdôrazňovali záväzok k dodržiavaniu ľudských práv a politicko-náboženských slobôd. Okrem toho sa pakt zaoberal zabezpečením uspokojivej životnej úrovne občanov a podporou hospodárskeho rozvoja na základe verejného a súkromného sektora, ktoré boli podrobnejšie rozpracované v ekonomickej sekcii. Výrazne zdôraznil solidarnosť s arabským a islamským svetom, ako aj jednotu v rámci Maghrebu. Pakt bol podpísaný šestnástimi politickými stranami a organizáciami.¹² Iniciátori paktu mohli odložiť rozhodnutie jeho uzavretia až po voľbách, ktoré nasledovali o niekoľko mesiacov potom, avšak jasnou prioritou tejto udalosti bolo získanie kľúčových aktérov pre vytvorenie koalície, podporujúcej osobnosť Ben 'Alího a zároveň posilnenie legitimacy jeho nového režimu.¹³

---

¹⁰ ERDLE, Steffen: *Ben Ali's "New Tunisia" (1987-2009)*, s. 101.

¹¹ Ibid s. 101-102.

¹² TESSLER, Mark: *Tunisia's New Beginning*, s. 172.

¹³ WOLF, Anne: *Ben Ali's Tunisia: Power and Contention in an Authoritarian Regime*, s. 68.

2.2. Demokracia bez demokracie

Prezident nebudoval konkurenčnú demokraciu, ale kládol základy politického usporiadania, ktoré boli následne označované ako konsenzuálna demokracia, ktorá umožňovala trochu viac slobody vyjadrovať svoje názory a organizovať sa. Avšak tieto aktivity boli ohraničené vytýčenými hranicami a obhajované štátom. Celý proces bol navrhnutý s cieľom podporiť efektívne vládnutie Ben 'Alího, jeho strany RCD a vytvorenie mechanizmu, ktorý im zabezpečí udržanie moci aj po voľbách.¹⁴

Vláda síce hovorila o demokracii, ale stanovila limity jej uplatňovania. Napríklad po tom, čo v meste Qsar Helél vyhrala v komunálnych voľbách skupina nezávislých kandidátov, strana RCD zasiahla, aby zabezpečila, že nasledujúci mesiac umožní víťazstvo svojej strane. Vláda taktiež povolila množstvo nových novín a časopisov, ale tiež signalizovala limity redaktorom. Výtlačky novín *al-Mawqaf* boli zhabané po tom, čo zverejnili článok o tuniských ilegálnych stranách. Tento scenár sa opakoval aj pri spravodajskom týždenníku *Realités*, ktorý kritizoval nedostatok nezávislého súdnictva. Novinári tak nevedeli, čo by znamenalo prekročenie zakázaného územia, čoho výsledkom bola autocenzurovaná tlač. Čo sa týkalo ľudských práv, tak medzinárodné spoločenstvo ocenilo Ben 'Alího za obmedzenie zadržovania podozrivých bez obvinenia či súdneho procesu, ale jeho nový zákon to stále umožňoval, a to až na 18 mesiacov.¹⁵

Jasnými znakmi, že sa tuniská politika až tak ľahko nezmení, boli práve jej volebné zákony, a z toho dôvodu opozícia predložila vláde tri požiadavky. Ako prvé chceli, aby sa voľby uskutočnili skôr, keďže podľa pôvodného volebného kalendára sa mali uskutočniť až v roku 1991. Druhá požiadavka bola, aby prijal reformy, ktoré by umožňovali stranám vyhrať, pretože existujúci zákon neumožňoval opozičným stranám získať ani jedno kreslo v prípade, že iná strana získala väčší počet hlasov. Boli by jej tak priradené všetky kreslá, i keby výsledok volieb bol 48:52. Vzhľadom na privilegovanosť strany RCD nemala žiadna opozičná strana šancu získať kreslo v Národnom zhromaždení, a preto opozícia požadovala systém pomerného zastúpenia. Ako tretie strana MTI žiadala, aby bola zlegalizovaná aj so sekulárnymi organizáciami. Zaviazali sa k demokracii, a aby splnili nový zákon, ktorý zakazoval stranám mať v názve náboženské odkazy, zmenili svoj názov na Hizb an-Nahda.¹⁶

---

¹⁴ ALEXANDER, Christopher: *Tunisia, from stability to revolution in Magreb*, s. 88.

¹⁵ Ibid s. 88-89.

¹⁶ Ibid, s. 89-90.

Aby prezident uspokojil opozíciu, presunul voľby na apríl 1989, ale ponechal väčšinový systém, čím zasa uspokojil stranu RCD. Každá strana, ktorá chcela súťažiť v danom okrese musela získať výhradnú podporu 75 voličov, čo pre malé a nové strany predstavovalo veľký problém. Prezident vedel, že opozícia bude namietat', a tak navrhol, že všetky strany, ktoré podpísali Národný pakt by sa pripojili k RCD na jednotlivých zoznamoch. Strany by si tak rozdelili kreslá v Národnom zhromaždení podľa určeného vzorca. Týmto spôsobom by si prezident udržal demokratickú dôveryhodnosť, ale vlastne zaručoval väčšinu pre stranu RCD. Islamistov nechcel úplne vylúčiť, avšak kvôli neistote ich nelegalizoval. Odôvodnil to tak, že nemali vypracovaný vecný program. Strana an-Nahda si však mohla vo voľbách predstaviť nezávislých kandidátov. Prelomenie monopolu RCD bolo pre opozíciu ťažšie, a preto deklarovanú ponuku mnohí opoziční politici prijali. Avšak ich ambície sa zrútili po tom, čo ju strana Hnutia socialistických demokratov (MDS) neprijala, pretože ju brala ako výsmech demokracie. V dôsledku tohto rozhodnutia tak vstúpila opozícia do volieb v roku 1989 samostatne, čím bola výrazne oslabená.¹⁷

2.3. Prvé voľby a situácia v 90. rokoch

Výsledky volieb v roku 1989 potvrdili popularitu islamistov, pričom sa stali najväčším opozičným konkurentom pre stranu RCD. Oficiálne získali 14,5 % národných hlasov a v mestských provinciách až 30 %. Vláda nebola ochotná pridelit' aktivistom an-Nahdy žiadne kreslá v parlamente. Strana RCD tak bola vyhlásená za víťaznú vo všetkých okresoch a Ben 'Alí vyhral v ten istý deň prezidentské voľby s 99,27 % úspešnosťou. Po tomto výsledku sa an-Nahde skončili medové týždne s režimom. Po voľbách bola legalizácia strany an-Nahda zamietnutá s odôvodnením, že niektorí z jej vodcov boli väznení viac ako 3 mesiace a mali záznam v registre trestov.¹⁸ Vláda následne zintenzívnila prenasledovanie aktivistov an-Nahdy a členovia ľudsko-právnych organizácií zaregistrovali, že sa zvýšil počet ich zatýkaní, zabavovania pasov a mučenia. Rášid al-Ghanúší opustil Tunisko a začal stranu viesť zo zahraničia, pričom nabádal ženy k zahaľovaniu, potláčaniu zahraničného turizmu, prísnejšiemu uplatňovaniu islamského práva a ľudového povstania.¹⁹

Tuniská vláda sa v rámci medzinárodných vzťahov snažila o pestovanie vzťahov s ropnými štátmi Arabského polostrova, ktorých investície mali podporit' rozvojové projekty krajiny. Ben 'Alího postoj k udalostiam irackej invázie do Kuvajtu však spôsobil veľký zásah

---

¹⁷ ALEXANDER, Christopher: *Tunisia, from stability to revolution in Magreb*, s. 90-93.

¹⁸ WOLF, Anne: *Political Islam in Tunisia: The History of Ennahda*, s. 71.

¹⁹ ALEXANDER, Christopher: *Tunisia, from stability to revolution in Magreb*, s. 94.

do tuniských zahraničných vzťahov. Prezident nesankcionoval Irak a odmietol podporiť výzvu Saudskej Arábie na vytvorenie mnohonárodnej vojenskej sily zahŕňajúcej európske a americké jednotky. Trval na tom, že vnútroarabské problémy sa majú riešiť vnútroarabským riešením. Vypuknutie vojny v Perzskom zálive vyvolalo v Tunisku rozsiahle protesty a vláda chcela zabrániť, aby oponenti prevzali nad nimi kontrolu, čo by vyjadrovalo ich proirackú podporu, ktorú vláda zaujať nechcela. Reakcia Spojených štátov a krajín Perzského zálivu bola sprevádzaná znížením predtým poskytnutých financií a Kuvajt odmietol obnoviť diplomatické vzťahy s Tuniskom až do roku 1994.²⁰

Práve vonkajšie faktory podnietili prehodnotenie politickej stratégie. Medzi prvé patril vyššie spomínaný vplyv vojny v Perzskom zálive, ktorý zvýraznil krehkosť tuniskej ekonomiky, ktorá bola závislá od finančných prostriedkov zo zahraničia. Táto udalosť zmarila päťročné reformné úsilie, ale výnimočne dobrá úroda v roku 1991 zachránila krajinu pred opätovným skĺznutím do bodu nula. Druhým faktorom bolo oslabenie Zväzu arabského Maghrebu (UMA), z dôvodu sankcií uvalených na Líbyu po incidente Lockerbie, občianskej vojne v Alžírsku a pretrvávajúcim napätím medzi Marokom a Alžírskom. Kvôli krachu UMA patrilo Tunisko medzi hlavných porazených, pretože najviac z otvorených trhov profitovalo. Tuniské nádeje, že by sa stalo partnerom Európskeho spoločenstva (EC), čo by zmiernilo zlú geopolitickú situáciu malej krajiny s nedostatkom zdrojov, ktorá leží medzi dvoma silnými susedmi, sa nenaplnili.²¹

Nasledujúce roky boli poznačené zrážkami medzi aktivistami an-Nahdy a štátnymi orgánmi. Útok na kanceláriu RCD v Béb Swíqa na jar roku 1991 poskytol zámienku, ktorú využil režim, aby sa tak zbavil svojho vážneho rivala. Odhalenie sprisahania zo strany islamistov rozpútalo vlnu štátnej represie. Do konca roka bolo tisíc aktivistov zatknutých a približne sto ľudí bolo zabitých v priebehu vzájomných potýčok. Celé vedenie an-Nahdy bolo odsúdené na dlhé tresty. Tak fakticky po dvoch rokoch masívnych policajných razíí opozícia prestala existovať.²²

Udalosti po voľbách v Alžírsku taktiež veľmi ovplyvnili situáciu Tuniska. Úspech vysokého počtu hlasov strany Islamského frontu spásy (FIS) spôsobil, že armádni dôstojníci prinútili prezidenta odstúpiť a prevzali nad krajinou moc, čím následne prepukla v Alžírsku občianska vojna. Milióny tuniských občanov sledovali situáciu u svojich susedov a delili sa

---

²⁰ PERKINS, Kenneth: *A History of Modern Tunisia*, s. 197-198.

²¹ ERDLE, Steffen: *Ben Ali's "New Tunisia" (1987-2009)*, s. 108-109.

²² *Ibid* s. 111.

na ľudí, ktorí podporovali tieto opatrenia, alebo sa k tvrdým opatreniam, ktoré vláda vykonávala na udržanie an-Nahdy na uzde, nevyjadrovali.²³

Počas parlamentných volieb v roku 1994 získal Ben 'Alí, ktorý kandidoval bez protikandidátov, neprekvapivých 99,9 % hlasov a strana RCD získala 144 kresiel z celkových 163. Zvyšných 19 parlamentných mandátov bolo pridelených opozícií po zmene volebného zákona, avšak mandáty boli pridelené výhradne členom, ktorí boli lojálni k režimu.²⁴

Tuniskí politici dosiahli konsenzus v názore, že susediace štáty neposkytovali pre Tunisko dostatočný rast z hľadiska exportu, a tak uvažili, že sa presunú z arabsko-maghrebskej geopolitickej úrovne na euro-stredomorskú. Prelom tuniskej histórie sa uskutočnil práve v roku 1995, kedy Tunisko vstúpilo do Svetovej obchodnej organizácie (WTO) a stalo sa spoluzakladateľom Euro-stredomorského partnerstva na barcelonskej konferencii. Tento krok predstavoval proces prechodu k trhovému hospodárstvu orientovanému navonok a podporil zásady liberálnej politiky otvoreného trhu.²⁵

V roku 1997 Ben 'Alí oznámil, že opozičným stranám pripadne 20 % v parlamente a v miestnych zastupiteľstvách, aby tak podporil „pluralizmus“, a taktiež zmenil dekrét, ktorý umožnil účasť vo voľbách aj iným kandidátom. Voľby v roku 1999 nijako nelíšili výsledkom od tých predchádzajúcich, avšak s tým rozdielom, že to boli prvé prezidentské voľby, pri ktorých mal Ben 'Alí aj protikandidátov. Prezident sa mal vo svojom povolebnom prejave zase zaviazat' k vytváraniu nových pracovných miest, podpore investícií, modernizácii infraštruktúry, k väčšej politickej účasti, slobode tlače, zlepšeniu ľudských práv a modernizácii vzdelávania.²⁶

Ben 'Alí sa snažil omladiť elity svojho režimu, čo sa realizovalo zmenami v kabinete medzi rokmi 1999 až 2001. Touto snahou chcel systematicky nahradiť zvyšok „burgibovej elity“, tímom nových mladých technokratov, medzi ktorých patrili aj mnohí absolventi vysokých škôl či ženy, ktorí mali posilňovať jeho moc.²⁷

Ben 'Alí koncom 90. rokov vytvoril jeden z najstabilnejších autoritárskych režimov regiónu. Stabilita nezávisela iba na represiiach, ale aj na tom, že sa demokrati stali

---

²³ PERKINS, Kenneth: *A History of Modern Tunisia*, s. 199.

²⁴ WOLF, Anne: *Ben Ali's Tunisia: Power and Contention in an Authoritarian Regime*, s. 109.

²⁵ ERDLE, Steffen: *Ben Ali's "New Tunisia" (1987-2009)*, s. 119-120.

²⁶ Ibid s. 123.

²⁷ Ibid s. 124.

neochotnými spoluvinníkmi jeho autoritárstva. ‘Abd ar-Rahmán Tlílí, generálny tajomník Unionistickej demokratickej únie (UDU), to opísal takto: „Ako demokrat nemám čisté svedomie. Viem, že dochádza k porušovaniu ľudských práv. Ale pozrite sa na krajiny, kde sa k moci dostali islamisti– Irán, Sudán– ani jedna z nich nie je demokratická. Ghanúšího a Múruího (druhý zástupca an-Nahdy) poznám veľmi dobre. Ale keby sa dostali k moci, stálo by ma to moju hlavu. Takúto situáciu nemôžem prenechať svojim deťom.“²⁸ Tieto obavy demokratov viedli k ich tzv. pozitívnej neutralite, ktorá viedla k rozširovaniu moci vlády a potláčaniu opozície.²⁹

Deväťdesiate roky sa vyznačovali korupciou a represiami, ktoré obyvateľstvu zjavne prekážali, ale zároveň sa režimu pripisovala istá miera prosperity a stability, ktorú nemal nikto z ich susedov. Obyvatelia sa domnievali, že kvalita ich života je lepšia v závislosti od krajín Maghrebu a autoritárstvo nebolo horšie ako u iných. Na politiku rezignovali, pretože im opozícia nedokázala poskytnúť alternatívu, ktorá by ich stav zlepšila. Tuniská spoločnosť tak upadla do apatie, ktorá režim v tichosti podporovala.³⁰

3 NOVÉ TISÍCROČIE

Zjavné trhliny režimu sa však začali ukazovať po roku 2000, kedy sa napríklad medzi futbalovými tímami, z ktorých jeden patril Ben ‘Alímu, prepukli krvavé strety. Po tomto incidente nasledovali verejné protesty proti režimu či hladovka novinára Tawfíka ben Bríka, ktorá po zahraničnej medializácii postavila režim do defenzívy.³¹

Obavy z vlády islamistov sa však globalizovali vzostupom al-Qá‘idy. Tieto obavy spočívali v tom, že by sa krajiny Maghrebu mohli stať úrodnou pôdou pre militantné organizácie spojené s al-Qá‘idou, čo by následne mohlo spôsobiť pokus o zvrhnutie vlády, či útoky na turistov alebo západné organizácie. An-Nahda bola síce čisto tuniskou organizáciou, usudzujúc podľa jej aktivít, ktorá sa snažila formovať domácu politiku, avšak jej nezúčastňovanie sa na nadnárodnom hnutí neznamenovalo, že nedostávala finančnú podporu zo zahraničia.³²

Tieto obavy sa neskôr potvrdili, pretože z hlavnej ozbrojenej organizácie v Alžírsku sa oddelila organizácia s názvom Salafistická skupina pre kázanie a boj (GSPC) a stala sa

---

²⁸ ALEXANDER, Christopher: *Tunisia, from stability to revolution in Magreb*, s.102-103.

²⁹ LIMAM, Ziad: *L’opposition en mal de chef*, s. 39.

³⁰ ALEXANDER, Christopher: *Tunisia, from stability to revolution in Magreb*, s. 104.

³¹ ERDLE, Steffen: *Ben Ali’s “New Tunisia” (1987-2009)*, s. 124.

³² ALEXANDER, Christopher: *Tunisia, from stability to revolution in Magreb*, s. 96.

najdôležitejšou islamskou militantnou skupinou Maghrebu. V apríli roku 2002 sa GSPC prihlásila práve k útoku na synagógu, ktorá sa nachádza vo významnej turistickej oblasti, na ostrove Džerba. Tento incident spôsobil pokles príjmu z cestovného ruchu na najnižšiu úroveň za posledných 10 rokov.³³

Spočiatku prehĺbené väzby medzi tuniskými militantmi a al-Qá'idou neboli viditeľné, až kým ich v roku 2006 neuznali za svoju oficiálnu pobočku severnej Afriky. Toto spojenectvo sa potvrdilo pri v prestrelke medzi militantmi a políciou, pri ktorej zahynulo 12 ľudí a zvyšní militanti boli zatknutí. Polícia pri prehľadávaní odhalila plán útokov GSPC na americké a britské veľvyslanectvá v Tunisku.³⁴

Kvôli útokom z 11. septembra 2001 a následnej politiky boja s extrémizmom sa neutralizovali prebiehajúce protestné hnutia proti režimu a obnovil sa tak verejný poriadok v krajine. Prezident vyzval výbor strany RCD, aby mohol znovu kandidovať v prezidentských voľbách, čo by vyžadovalo zmenu ústavy, keďže jeho tri funkčné obdobia sa chýlili ku koncu. Propaganda režimu pracovala na tom, aby pripravila pôdu na referendum, ktoré sa malo uskutočniť v roku 2002. V médiách zaznievali rôzne reklamy chváliace prezidentove snahy a vyzývali ho k tomu, aby sa vo voľbách znovu prezentoval.³⁵

Referendum sa nakoniec konalo 26. mája 2002 s výsledkom zvyčajných 99 % hlasov podporujúcich Ben 'Alího, ktorými sa tak zrušilo obmedzenie troch funkčných období pre prezidenta a vekový limit sa zvýšil na 75 rokov, čo teoreticky umožňovalo Ben 'Alímu zostať pri moci až do roku 2014.³⁶

Na straníckom kongrese Ben 'Alí oznámil svoju kandidatúru k nadchádzajúcim voľbám so slovami: „Na základe vernosti tomuto hrdému ľudu, úcty k tejto milovanej krajine a vernosti posvätnému poslaniu, za ktoré bojovali bojovníci, odbojármi a mučeníci, a ako odpoveď na želanie všetkých synov a dcér Tuniska z rôznych vrstiev, generácií a regiónov vám môžem s hrdosťou povedať, že som stále s vami, plním svoj záväzok a s veľkou cťou vám odpovedám: Áno, som vaším kandidátom na prezidentské voľby 2004.“³⁷

---

³³ ALEXANDER, Christopher: *Tunisia, from stability to revolution in Magreb*, s. 96-97.

³⁴ Ibid s. 97.

³⁵ ERDLE, Steffen: *Ben Ali's "New Tunisia" (1987-2009)*, s. 126-127.

³⁶ WOLF, Anne: *Ben Ali's Tunisia: Power and Contention in an Authoritarian Regime*, s. 127.

³⁷ ERDLE, Steffen: *Ben Ali's "New Tunisia" (1987-2009)*, s. 128.

Od znovuzvolenia v roku 2004 sa neudiali žiadne reformy vnútornej politiky. Kľúčovou udalosťou však bolo aj narodenie Ben 'Alího prvého syna Muhammada v roku 2005 po tom, čo mal päť dcér so svojimi dvoma manželkami. Panovala domnienka, že by sa mohlo neskôr uskutočniť „dynastické riešenie“ prevzatia moci.³⁸

Ben 'Alí sa počas ďalších rokov snažil o zachovanie sociálnej politiky, ktorá bola zavedená už jeho predchodcom Burgibom, no zároveň boli za jeho vlády vytvorené aj nové finančné bonusy, z ktorých profitovala hlavne stredná vrstva. Patrili medzi ne napríklad príspevky na bývanie, rodinné prídavky, dotované služby zo strany štátu ako bolo zdravotníctvo, verejná doprava, verejné vzdelávanie a aj dotovanie základných potravín akým bol chlieb, olej, cukor atď. Ďalšími boli tzv. *voiture populaire*, čo boli zvýhodnené sadzby na malé dovozové autá a taktiež tzv. *ordinateur populaire*, ktorými boli dotované osobné počítače zo štátneho rozpočtu. Medzi významné projekty patrila aj národná sieť *publinet*, ktorá bola prevádzkovaná v nízko nákladových internetových kaviarňach.³⁹

Posledné Ben 'Alího voľby, v ktorých bol zvolený sa konali 25. októbra 2009, pričom vyhral s výsledkom 89,62 % odovzdaných hlasov a strana RCD získala značnú časť v parlamente ako obvykle. Straníckym funkcionárom sa darilo presadzovať disciplínu vo vnútri strany pomocou materiálnych odmien.⁴⁰

Rozhodnutie o legislatívnej moci bola teda v rukách moci výkonnej, a nie vôle voličov pri volebných urnách. Kreslá v parlamente sa stali akýmisi darčekmi, protekciou, ktoré prezident a vládnuca strana rozdávali. Často bolo naznačované, že to bol zámer, aby tak opozičné strany mohli medzi sebou bojovať o čo najväčší počet kresiel, ktoré mali vyčlenené. Kritizovať opozíciu, že pristúpili na túto spoluprácu, by bolo nesprávne, pretože im takto systém zabezpečil aspoň istú mieru zastúpenia, ktorú by si pri väčšej súťaži nikdy nevybojovali.⁴¹

4 EKONOMIKA

4.1. Prvé obdobie (1988-1995)

Ben 'Alího politika sa na začiatku veľmi nelíšila od jeho predchodcu, Burgiby, a rozhodol sa pre kontinuitu, pomalé zmeny a ústupky. Sám vedel, že svoju moc nemôže

---

³⁸ ERDLE, Steffen: *Ben Ali's "New Tunisia" (1987-2009)*, s. 128-129.

³⁹ Ibid s. 134.

⁴⁰ WOLF, Anne: *Ben Ali's Tunisia: Power and Contention in an Authoritarian Regime*, s. 171.

⁴¹ Ibid s. 98-99.

upevňovať pomocou palice a represie vzhľadom na jeho bezpečnostno-vojenskú kariéru, ale že potrebuje podporu zo zahraničia a lojalitu najvplyvnejších skupín. Začal tým, že ovládol organizáciu zamestnávateľov Tuniského zväzu priemyslu a obchodu (UTICA), zlákal domáci a zahraničný kapitál investičným kódexom a vyriešil krízu medzi štátom a odbormi, ktorá trvala už od predchádzajúceho režimu.⁴²

Na sociálnej úrovni sa režim snažil zlepšiť kúpnu silu stredných vrstiev a uľahčil im spotrebné činnosti, ktorých výsledkom bolo vytvorenie Fondu národnej solidarity (FSN) v roku 1992.⁴³ Predstavitelia režimu Ben 'Alího sa týmto spôsobom snažili vytvoriť predstavu, že hlavným princípom štátu a vládnej strany je „solidarita“, pričom boli vytvorené rozvojové inštitúcie, ktoré navonok poukazovali na dôveryhodnosť režimu pri zvyšovaní blahobytu ľudí. FSN, tiež označovaný ako Fond 26-26, podľa čísla poštového účtu, mal za cieľ zlepšiť situáciu v marginalizovaných oblastiach. Okrem toho v roku 1996 bol zriadený Národný fond zamestnanosti (FNE) na poskytovanie odbornej prípravy nezamestnaných. O rok neskôr bola vytvorená Tuniská banka solidarity (BTS), ktorá mala pomáhať znevýhodneným osobám získať prístup k financiám a mikroúverom. Problém bol však v tom, že prístup k úverom BTS mali uľahčený práve tí, ktorí boli spojení so straníckymi združeniami a miestnu radu tvorili osoby spojené s vládnuou stranou, ktorá kontrolovala rozdeľovanie zdrojov. Taktiež bol vyvíjaný tlak i prostredníctvom zastrasovania občanov, aby do fondu prispievali. Toto nové výsadné právo prispelo k podpore autoritárskej stability tým, že kooptovali vybrané skupiny, ktoré z nich profitovali.⁴⁴

Ekonomika sa rovnako niesla v opatrnom otváraní národného hospodárstva, s ktorými začal už Ben 'Alího predchodca. Nový vládny plán nápravy obsahoval množstvo reforiem vrátane toho, že menové a rozpočtové tlaky sa mali znížiť zavedením dane z pridanej hodnoty, defláciou dotačného systému či devalváciou tuniského dinára. Obchodné a investičné zákony sa mali zjednodušiť odstránením dovozných cien na investičný tovar, zrušením povolení ex ante pre zahraničných investorov, zavedením bezplatnej výmeny pre nerezidentov, vytvorením nových daňových úľav pre vyvážajúce spoločnosti. Zásahy štátu do trhových aktivít sa mali obmedziť uvoľnením úrokov, výmenných kurzov a cenovej kontroly. Nakoniec

---

⁴² MAWLA, Muhammad R. A.: al-iqtisád at-túnisi tahta hukm ben 'alí: rijú'a wa zabá'nija bi-mubáraka dawlíja.

⁴³ Ibid.

⁴⁴ WOLF, Anne: *Ben Ali's Tunisia: Power and Contention in an Authoritarian Regime*, s. 115-116.

sa mal vypracovať privatizačný program pre verejné podniky, ktoré boli malé, stratové či pôsobili v sektore cestovného ruchu a služieb.⁴⁵

Po dvoch rokoch zmien sa začali nové reformy prejavovať tým, že sa uvoľnila väčšina cien, prijali sa právne predpisy priaznivé pre podnikanie a prišlo zriadenie poloverejnej burzy cenných papierov. Režim prijal partnerskú politiku voči medzinárodným finančným inštitúciám a európskym hospodárskym partnerom, ktorá zahŕňala implementáciu programu štrukturálnych reforiem, čo bolo podmienkou získania veľkých finančných pôžičiek od Svetovej banky na vyriešenie hospodárskej krízy. V apríli 1990 bol zavedený významný krok zo strany vlády v súvislosti s odpísaním prístupového protokolu k všeobecnej dohode o clách a obchode (GATT). Bol to jasný signál pre súkromných investorov, že centrálné plánovanie je už minulosťou, a že ekonomická liberalizácia je prioritou. V roku 1994 vstúpilo Tunisko do Svetovej obchodnej organizácie (WTO).⁴⁶

Implementácia reforiem bola nerovnomerná a najväčší pokrok sa dosahoval na makroekonomickom fronte. Väčšina reforiem sa však nedotkla citlivých sektorov národného hospodárstva a vážne nepoškodila sponzorské zdroje stranického štátu. Väčšina elít režimu nebola ochotná prestať sa motať v hospodárskom živote krajiny a prejsť k skutočnej trhovej ekonomike.⁴⁷

Dôležitým krokom roku 1993 bolo zrýchlenie privatizačného procesu, čo bola veľká zmena, pretože doposiaľ sa odpredávali hlavne stratové a malé podniky. Neskôr tam však boli zahrnuté aj ziskové spoločnosti, čím boli vlastne všetky štátne podniky oprávnené na odpredaj, okrem energetických či dopravných monopolov. Nakoniec v roku 1995 podpísalo Tunisko dohodu o voľnom obchode a pridružení s Európskou úniou.⁴⁸

Vláda si bola veľmi dobre vedomá, že ak by prišlo k veľmi rýchlemu prechodu k trhovej ekonomike, mohlo by to viesť k jej veľkým otrasom a zároveň aj k ohrozeniu. Z tohto dôvodu sa sociálne dávky neznižovali drasticky a privatizovali sa hlavne problémové a nedostatočne výkonné podniky.⁴⁹

---

⁴⁵ ERDLE, Steffen: *Ben Ali's "New Tunisia" (1987-2009)*, s. 103-105.

⁴⁶ MAWLA, Muhammad R. A.: *al-iqtisád at-túnisi tahta hukm ben 'alí: rijú'a wa zabá'nija bi-mubáraka dawlíja*.

⁴⁷ ERDLE, Steffen: *Ben Ali's "New Tunisia" (1987-2009)*, s. 104-105.

⁴⁸ *Ibid* s. 118.

⁴⁹ MAWLA, Muhammad R. A.: *al-iqtisád at-túnisi tahta hukm ben 'alí: rijú'a wa zabá'nija bi-mubáraka dawlíja*.

4.2. Druhé obdobie (1996-2001)

Rok 1996 sa niesol v znamení realizácie programu rehabilitácie priemyslu, aby sa tak mohli podniky pripraviť na konkurenciu, ktorá sa očakávala pri vstupe krajiny do trhového hospodárstva a voľného obchodu. Tento program sa týkal dvetisíc veľkostne rôznorodých priemyselných podnikov a bol financovaný z Európskej únie. Tuniský režim pravdepodobne tento program vnímal nielen ako nástroj na modernizáciu hospodárstva, ale aj ako prostriedok konsolidácie svojej kontroly nad podnikateľmi. Túto kontrolu realizoval prostredníctvom vnútorného monitorovania podnikov a lákaním ich prostredníctvom grantov a finančných stimulov. Vláda sa intenzívne zamerala na ekonomickú rehabilitáciu s cieľom dosiahnuť maximálnu rýchlosť pri otváraaní a liberalizácii hospodárstva. Iniciovala aj druhú vlnu privatizácie, ktorá zahŕňala úplný alebo čiastočný predaj ziskových štátnych podnikov, akými boli podniky zaoberajúce sa predajom cementu a banky. Zároveň umožnila súkromným investorom vstup do výroby a služieb, ktoré boli do tej doby monopolizované štátom. V rámci zmien bolo prijatých množstvo legislatívnych opatrení, vrátane dekrétov, zákonov a nariadení, ktorých cieľom bolo posilnenie flexibility pracovného trhu, vrátane zmluvných spoločností a krátkodobých pracovných zmlúv.⁵⁰

Tieto roky predstavovali začiatok udalostí, ktoré neskôr vyústili do významných dôsledkov v krajine. Medzi tieto udalosti patrí začiatok kontroly rodiny at-Trábelsí a ich vplyvu na politické, administratívne a hospodárske rozhodnutia. Týmito udalosťami vznikala nová majetná elita v relatívne krátkom časovom období, nárast zahraničných investícií do odvetví, ktoré boli do tej doby nie úplne využívané, nárast pašovania, zvýšenie podielu pracujúcich v neformálnom sektore ekonomiky a rastúca nezamestnanosť.⁵¹

4.3. Tretie obdobie (2002-2010)

V závere autoritatívnej vlády začal režim Ben 'Alího žat' svoje zasiat plody. Zamestnanosť v oblasti poľnohospodárstva a ťažkého priemyslu zaznamenala výrazný pokles, pričom sektor služieb prevládal vďaka svojej ziskovosti a štátnej podpore. Verejné zdroje boli vyčerpané likvidáciou stoviek štátnych podnikov a znížením objemu štátnej pokladnice o daňové príjmy, ktoré boli zredukované v dôsledku devízových dohôd a stimulov investícií. Chudoba sa rozšírila kvôli zníženiu verejných výdavkov, vysokému stupňu nezamestnanosti, nízkym platom a neustálemu nárastu cien, ktorý bol výsledkom postupného zrušenia dotácií a poskytovania väčšej slobody trhu pri stanovovaní cien. Obdobie posledných rokov vlády Ben

---

⁵⁰ MAWLA, Muhammad R. A.: al-iqtisád at-túnisí tahta hukm ben 'alí: rijú'a wa zabá'nija bi-mubáraka dawlíja.

⁵¹ Ibid.

‘Alího sa vyznačoval tzv. kamarátskym kapitalizmom, ktorý bol charakterizovaný nárastom korupcie, zneužívaním moci a plytvaním verejných zdrojov.⁵²

Vypršanie platnosti dohody o preferenčných obchodných podmienkach, ktorá Tunisku zabezpečovala istý podiel na globálnom trhu s textilom, ovplyvnilo jednu z kľúčových výrobných odvetví krajiny. Paralelne s tým sa na začiatku 21. storočia výrazne zvýšili svetové ceny ropy, čo sprevádzal výrazný pokles domácej výroby. To viedlo k narastajúcemu energetickému deficitu a k devalvácii miestnej meny. Obchodné dohody s Európskou úniou a Tureckom, spolu s nekontrolovaným pašovaním čínskych výrobkov, postupne zaplavili tuniský trh lacným zahraničným tovarom, čím ohrozili konkurencieschopnosť miestnej produkcie.⁵³

Privatizácia v stavebníctve viedla k nárastu cien, zatiaľ čo špekulácie s nehnuteľnosťami vyústili do bytovej krízy pre stredné a nižšie sociálne triedy, najmä po oslabení programov na sociálne bývanie. Nárast neoficiálneho sektora síce ponúkol čiastočné riešenia nezamestnanosti, avšak to súčasne znamenalo pokles daňových príjmov štátu a konkurenciu pre niektoré oficiálne odvetvia hospodárstva.⁵⁴

Podrobnejší pohľad na ekonomické správanie Tuniska počas vlády Ben ‘Alího ukazuje jeho charakter ako klientelistický. Táto forma rentierskej ekonomiky nezahrňovala len majiteľov podnikov, ale aj rôzne spoločenské triedy a skupiny. Napríklad, mnohí slobodní remeselníci využívali diskrečný daňový systém, ktorý im umožňoval platiť symbolické poplatky v porovnaní s nadobudnutým ziskom. Malé a stredné podniky získavali výhody z dodávateľských zákonov. Veľké pôžičky boli vyhradené bohatým rodinám a strednej triede pracujúcej vo verejnom sektore, pričom mohli získavať stavebné a spotrebné úvery. Dokonca aj najchudobnejší obyvatelia získavali dávky prostredníctvom rôznych projektov, ako napríklad Fond 26-26, ktoré zahŕňali zamestnanie a priamu materiálnu pomoc.⁵⁵

Najpresnejším opisom tuniskej ekonomiky počas vlády Ben ‘Alího je pravdepodobne klientelizmus, teda poskytovanie malých či veľkých výhod výmenou za lojalitu alebo aspoň tichý súhlas s režimom. Rôzne segmenty tuniskej spoločnosti využívali tieto formy a hodnoty

---

⁵² MAWLA, Muhammad R. A.: al-iqtisád at-túnísí tahta hukm ben ‘alí: rijú‘a wa zabá’níja bi-mubáraka dawlíja.

⁵³ Ibid.

⁵⁴ Ibid.

⁵⁵ Ibid.

privilegovaných pozícií, čo umožňovalo režimu udržiavať mier vo väčšine spoločnosti napriek jeho represiam, nespokojnosti a korupcii.⁵⁶

5 PROTESTY V GAFSE

Po vyhlásení víťazov výberového konania Fosfátovej spoločnosti Gafsa (GPC) v januári 2008 sa spustila vlna mobilizácie obyvateľov v oblasti banských regiónov. Uskutočnili tam sériu protestných akcií, ktoré sa neskôr stretli s brutálnou represiou. Medzi protestujúcich patrilo veľké množstvo nezamestnaných, ktorí nesúhlasili so spôsobom preferenčných náborových praktík v GPC.⁵⁷ Tieto vzbury predstavovali najvýznamnejšie protestné hnutie v Tunisku od Chlebových nepokojov v roku 1984. Mobilizácie pretrvávali v období šiestich mesiacov a zahŕňali nezamestnaných, absolventov vysokých škôl, študentov stredných škôl a aj rodinných príslušníkov robotníkov, ktorí mali pracovné úrazy.⁵⁸

Po zverejnení konkurzného rozhodnutia neúspešní absolventi poukázali na to, že regionálne vedenie Tuniského všeobecného odborového zväzu (UGTT) na čele s 'Ammárom 'Abbásim preferovalo nábor priateľov, príbuzných na základe kmeňovej a politickej spriaznenosti. Protesty sa neskôr rozšírili aj do iných oblastí v gubernoráte Gafsa. Prejavy protestov boli rôzne, patrili k nim hladovka, demonštrácie a blokovanie hlavných ulíc či zapalovanie pneumatík. Ako dôsledok toho polícia násilne potlačila demonštrácie, pričom mnohí protestujúci boli zatknutí, zranení, a aj zabití.⁵⁹

Po protestných hnutiach v Gafse nasledovali ďalšie nepokoje v roku 2010 v meste Ben Gerdán, ktoré leží pri hranici s Líbyou. Protesty predstavovali významný moment eskalácie nespokojnosti s režimom. Tiež to úzko súviselo s uzatvorením hraníc, ktoré boli spojené s nadnárodnou pašeráckou ekonomikou, ktorá hranicami prechádzala. Opatrenie uzavretia hraníc zo strany líbyjskej vlády výrazne narušilo hospodárstvo regiónu, ktorý dodnes závisí na cezhraničnej výmene a živí značnú časť obyvateľov regiónu. Demonštrácie boli tvrdo potlačené zo strany Ben 'Alího vlády, avšak odhodlanie demonštrujúcich sa represiami

---

⁵⁶ MAWLA, Muhammad R. A.: al-iqtisád at-túnisi tahta hukm ben 'alí: rijú'a wa zabá'nija bi-mubáraka dawlíja.

⁵⁷ AMIN, A.; COOPER J.: „Revolutionary“Trajectories in Tunisia: Processes of Political Radicalisation 2007-2011, s. 58-59.

⁵⁸ GOBE, Eric: The Gafsa Mining Basin between Riots and a Social Movement: meaning and significance of a protest movement in Ben Ali's Tunisia, s. 1.

⁵⁹ Ibid s. 7-8.

posilnilo až do takej miery, že tuniské orgány boli nútené rokovať o opätovnom otvorení hraničného priechodu.⁶⁰

6 ISKRA K ARABSKEJ JARI

Pojmy ako jasmínová revolúcia či Arabská jar sa v samotnom Tunisku nepoužívajú. Sú to pojmy zavedené v zahraničí, a dokonca keď jasmínu vo vnútrozemí, kde sa protesty zrodili, ani nerastie. Zaužívaným pojmom pre označenie revolúcie je *thawrat al-karáma*, ktorý v preklade znamená revolúcia za dôstojnosť.⁶¹ Udalosť, ktorá sa odohrala na konci roku 2010 síce nebola začiatkom revolúcie, ale považuje sa za katalyzátor udalostí, ktoré nasledovali po sebaupálení tuniského mladého muža.

6.1. Muhammad al-Bu‘azízí

Muhammad al-Bu‘azízí bol 26-ročným predavačom ovocia a zeleniny pochádzajúci z mesta Sídí Búzíd vo vnútrozemí krajiny. Keď mal Muhammad len tri roky, jeho otec zomrel, a preto musel od detstva pracovať, aby tak rodine zabezpečil financie. Ráno 17. decembra 2010 polícia počas kontroly Muhammadovi zhabala váhu a časť jeho tovaru, pretože predával bez povolenia⁶² a podľa svedkov mu okrem toho mala počas konfrontácie policajka vraziť facku.⁶³ Rozhnevaný al-Bu‘azízí sa chcel po incidente sťažovať miestnemu guvernérovi, no ten ho odmietol. Vzápätí na to sa zo zúfalstva pred budovou provinčnej vlády upálil a neskôr na následky popálenín 4. januára 2011 zomrel.⁶⁴ Neskôršie informácie o tom, že Muhammad al-Bu‘azízí bol vysokoškolsky vzdelaný mladík, boli iba mýtom, ktorý mal podporiť myšlienku tzv. absolventov bez budúcnosti.⁶⁵

Bu‘azízího čin manifestoval frustrácie spôsobené každodenných ťažkosťami, ktorým čelili obyvatelia a ich nespokojnosť s vládou, ktorá namiesto poskytnutia pomoci skôr ich život ešte viac komplikovala. Po rozšírení príbehu o Bu‘azízím sa v krajine rozpútali protivládne nepokoje, ktoré naberali na intenzite a postupne sa rozšírili do väčšiny okolitých regiónov. Začiatkom januára 2011 prerazili z vnútrozemia a rozšírili sa aj do prosperujúcich pobrežných oblastí. Demonštrácie zaznamenávali rôzne stupne intenzity od silných nepokojov

---

⁶⁰ AMIN, Allal; COOPER Jasper: Revolutionary Trajectories in Tunisia: Processes of Political Radicalisation 2007-2011, s. 58.

⁶¹ JERMANOVÁ, Tereza: Tuniská revolúcia za dôstojnosť a demokracie v arabskom svete, s. 169.

⁶² LAGEMAN, Thessa: Remembering Mohamed Bouazizi: The man who sparked the Arab Spring.

⁶³ TAYLOR, Dan: Sacrifice and the productive body of Mohamed Bouazizi, s. 4.

⁶⁴ LAGEMAN, Thessa: Remembering Mohamed Bouazizi: The man who sparked the Arab Spring.

⁶⁵ TAYLOR, Dan: Sacrifice and the productive body of Mohamed Bouazizi, s. 4.

až po pokojné formy protestu v podobe štrajkov.⁶⁶ Významnú úlohu pri mobilizácii väčších miest, ako boli Tunis či Súsa, zohrali právnici. Začiatok nového semestra spôsobil, že do štrajkov sa zapojili aj študenti.⁶⁷

6.2. Prejavy revolúcie

Jadro protestujúcich však tvorila mladá generácia absolventov, ktorá pociťovala výrazný odpor k vláde v dôsledku nedostatku pracovných príležitostí. Napriek dlhodobu nízkej pôrodnosti však tvorili adolescenti a mladí dospelí až dve štvrtiny celkového obyvateľstva, čo výrazne ovplyvnilo oblasti vzdelávania a zamestnanosti.⁶⁸ Nezamestnanosť podľa Svetovej banky mala dosahovať u mladých ľudí až 30 %, a v prípade absolventov sa tento ukazovateľ pohyboval až na úrovni 40 %, ⁶⁹ pričom najviac postihnutými boli regióny stredného a južného Tuniska.⁷⁰ Tieto údaje sú nie len odrazom dôsledkov medzinárodnej finančnej krízy, ale aj zvýšením počtu miest pre uchádzačov univerzitného vzdelávania zo strany vlády. Tento krok viedol k neschopnosti vytvárať dostatočný počet pracovných miest na trhu práce.⁷¹

Jedným z prejavov frustrácie mládeže bolo aj počúvanie repových spevákov, a to najmä na Facebooku, keďže zo strany vlády bolo zakázané ich hranie na rozhlasových stanicích, či ich vystupovanie na koncertoch a Youtube bol blokovaný. Medzi týchto umelcov patril aj Hamád ben ‘Amor, známejší pod prezývkou *El General*. Jeho piesne si získali celonárodnú pozornosť vďaka manifestačnej výpovedi o situácii obyvateľov Tuniska. Skladba s názvom Raís le-bled, v preklade Prezident krajiny, ktorá bola vydaná v roku 2010, sa stala hymnou revolúcie. V skladbe autor verejne obvinil Ben ‘Alího, že sa nezaujíma o svoje obyvateľstvo a v texte sa vyjadril: „Pán prezident, vaši ľudia umierajú.“⁷² Ben ‘Amor bol tak prvým tuniským spevákom, ktorý takto otvorene konfrontoval prezidenta prostredníctvom svojho textu. Jeho kritika sa dotýkala osobného obohacovania prezidenta a jeho rodiny, sociálnej nespravodlivosti, korupcie, nedostatku príležitostí pre mladých ľudí a zneužívania moci bezpečnostnými zločkami. Za svoje odvážne slová bol neskôr väznený.⁷³

---

⁶⁶ PERKINS, Kenneth: *A History of Modern Tunisia*, s. 223.

⁶⁷ ZEMNI, Sami: *The Roots of the Tunisian Revolution: Elements of a Political Sociology*, s. 83.

⁶⁸ PERKINS, Kenneth: *A History of Modern Tunisia*, s. 217.

⁶⁹ ZEMNI, Sami: *The Roots of the Tunisian Revolution: Elements of a Political Sociology*, s. 83.

⁷⁰ PERKINS, Kenneth: *A History of Modern Tunisia*, s. 218.

⁷¹ ZEMNI, Sami: *The Roots of the Tunisian Revolution: Elements of a Political Sociology*, s. 83.

⁷² PERKINS, Kenneth: *A History of Modern Tunisia*, s. 223.

⁷³ EL GENERAL: El General - Raïs Lebled | 7 Novembre 2010.

Ako bolo už spomínané, jadrom hnutia bola mládež frustrovaná v dôsledku svojho sociálneho a ekonomického postavenia, ale postupne sa začali pripájať aj starší občania, ktorí nesúhlasili s nepravosťami existujúceho režimu. Tuniské povstanie následne pôsobilo ako inšpirácia pre občanov, ktorí sa postavili režimom v Egypte, Líbyi a Jemene. V období od 12. do 17. januára nebolo regiónu Tuniska, ktorý by sa nezapojil do vzbury proti režimu. Celá krajina bola zasiahnutá vlnou protestov a videá a príbeh El Generala si vďaka televíznej stanici al-Džazíra získali popularitu, šíriac sa od Káhiry cez Saná až po Manámu. Reakciou vlády na protesty bolo vyslanie bezpečnostných zložiek do ulíc, vyhlásenie zákazu vychádzania a zhromažďovania sa. Napriek zákazom mladá generácia využívala úlohu médií na prenos obrázkov a informácií prostredníctvom sociálnych sietí ako Facebook, Twitter, Youtube a rôznych blogov, čím umožnila informáciám o revolúcii rozšíriť sa do celého sveta. K prenosu informácií prispela aj al-Džazíra, ktorá pravidelne dokumentovala a poskytovala správy o priebehu situácie.⁷⁴

6.3. Eskalácia protestov

Konfrontácia medzi políciou a demonštrantmi vyústila do závažných stretov. Muži v uniformách reagovali strelbou do davu, hoci mnohí z protestujúcich neboli ozbrojení, s výnimkou jednotlivcov s nožmi či moletovými kokteilmí. Predpokladalo sa, že obnovenie poriadku bude dosiahnuté s minimálnym počtom obetí, avšak podľa správ OSN prišlo o život počas povstania približne 300 ľudí a ďalších 700 utrpelo zranenia.⁷⁵

Ben 'Alí sa pokúsil zmierniť nepokoje svojím verejným prejavom, v ktorom vyjadril hlboké znepokojenie nad situáciou masových protestov a výtržností. Jeho prejav zdôrazňoval odhodlanie vlády riešiť problém nezamestnanosti, pričom prisľúbil občanom vytvorenie 30 000 nových pracovných miest do konca roku 2012.⁷⁶

V jeho ďalšom a poslednom verejnom prejave uznal nevyhnutnosť zmien a prejavil pochopenie pre obavy a požiadavky národa. Súčasne vyzval k ukončeniu násillia a zdôraznil, že protesty by mali prebiehať pokojne. Prezentoval rôzne opatrenia, ako napríklad zníženie cien základných potravín, zabezpečenie slobody informácií a sľuboval koniec štátnej cenzúry. Informoval o zriadení nezávislého výboru na vyšetrovanie korupcie a zaviazal sa podpore

---

⁷⁴ PERKINS, Kenneth: *A History of Modern Tunisia*, s. 225-226.

⁷⁵ Ibid s. 226.

⁷⁶ TNSBA: Discours de Zine Ben Ali Tunisie manifestations 10 janvier 2011.

demokracie, politického pluralizmu a dodržiavania ústavy. V závere oznámil, že nebude kandidovať na post prezidenta v roku 2014.⁷⁷

Napriek týmto slovám a sľubom nedokázal Ben 'Alí presvedčiť obyvateľstvo, aby ustúpilo od nepokojov po rokoch pociťovania nedôvery voči vláde. Po vyčerpaní možností na potlačenie neporiadku nakoniec vydal rozkaz armáde, aby raz a navždy potlačila demonštrácie. Veliteľ armády Rášid ben 'Amar upozornil prezidenta, že ak bude naďalej odolávať vôli svojho ľudu, nemôže si byť istý svojou bezpečnosťou. Tunisania požadovali odstúpenie Ben 'Alího a na uliciach zaznieval hlasitý slogan „Ben Ali Dégagé!“, čo v preklade znamenalo „Ben 'Alí, strat' sa!“⁷⁸ Či „Chobz wa me, Ben 'Alí le!“ označujúci slogan „Chlieb a vodu, Ben 'Alího nie!“⁷⁹ Dňa 14. januára 2011 prezident spolu so svojou manželkou a ostatnými členmi rodiny tajne opustil krajinu a odišiel do exilu do Saudskej Arábie.⁸⁰

6.4. Odchod do exilu

Počas svojho odletu ešte volal s ministrom a veliteľom armády, aby získal informácie o situácii v krajine s úmyslom, že sa tam vráti. Po pristáť v Džidde prikázal pilotovi pripraviť sa na spätný let, avšak pilot neposlúchol a odletel späť do Tuniska. Ben 'Alího rozhodnutie odísť malo zásadný vplyv na priebeh udalostí v jeho krajine, na Blízkom východe, ale aj na celom svete. Táto udalosť predstavovala ukončenie jednej z najdlhších vládnucich diktatúr. Zín al-'Ábidín ben 'Alí do poslednej chvíle dúfal o svoj návrat, avšak niektorí z jeho pobočníkov túto myšlienku nepodporili.⁸¹ Nakoniec v exile v Saudskej Arábii zostal a 19. septembra 2019 na následky rakoviny zomrel.

7 MEDZINÁRODNÉ VZŤAHY

Mnohí politickí aktéri v Tunisku vyznávali názor, že západné vlády sa podieľali na zločinoch páchaných režimom Ben 'Alího prostredníctvom poskytovania diplomatickej, vojenskej a hospodárskej podpory najmä v kontexte vojny proti terorizmu. Domnievali sa, že západné vlády zatvárali oči nad zločinnými svojimi tuniskými spojencami, aby si tým zabezpečili

---

⁷⁷ LACEK_HUNDX: Tv7 Tunisia - Zine al-Abidine Ben Ali's last speech [13.01.2011].

⁷⁸ PERKINS, Kenneth: *A History of Modern Tunisia*, s. 227.

⁷⁹ DERRADJI, Abder-Rahman: Tunisia: from Bourguiba's Era to the Jasmine Revolution & Fall of Ben Ali, s. 46.

⁸⁰ PERKINS, Kenneth: *A History of Modern Tunisia*, s. 228.

⁸¹ BBC NEWS AFRICA: Tunisia's Ben Ali: The Dictator's Last Calls - BBC Africa.

vlastné hospodárske a geostrategické záujmy v regióne.⁸² Ako príklad tu budú uvedené Francúzsko a USA – dvaja hlavné zahraniční partneri krajiny.

7.1. Francúzsko

Francúzsko a Tunisko spájajú silné hospodárske, politické a historické väzby, keďže Tunisko je bývalou francúzskou kolóniou. Francúzsko je dodnes jeho hlavným hospodárskym spojencom a udržiava si stále silnú sféru vplyvu. Vzťahy medzi oboma krajinami prešli rôznymi vzostupmi a pádmi za vlády Ben ‘Alího.

Významné udalosti začiatkom 90. rokov formovali francúzsku politiku s krajinami Maghrebu. V období, keď sa Alžírsko dostalo do občianskej vojny, Francúzsko podporovalo sekulárnu vládu a svoju pozornosť väčšmi zameralo na podporu marockého kráľa Hassana II. a aj Ben ‘Alího, pretože ich vnímali ako dôležitých hráčov v boji s islamským fundamentalizmom. Udalosti spojené s únosom lietadla Air France či výbuchy bômb na stanici metra spôsobili vo Francúzsku obavy z extrémistov, čo viedlo k väčšej spolupráci s Tuniskom i na úkor prehliadania represíí zo strany tuniského prezidenta voči hnutiu an-Nahda a aj ďalšej opozícii.⁸³

Počas úradu François Mitterranda sa francúzsko-tuniské vzťahy vyznačovali kombináciou spolupráce a sporov. Hospodárske puto zostávalo stále silné, či už sa to týkalo dovozu a vývozu, finančnej pomoci či turizmu. Obe vlády spolupracovali v boji proti terorizmu, nelegálnym prisťahovalcom a obchodovaniu s drogami. Medzi nezhody však patrili hlavne kompenzácie za majetok, ktorý Tunisko získalo po nezávislosti, a zákony pojednávajúce o starostlivosti detí rozvedených francúzsko-tuniských párov.⁸⁴

Zvolenie Jacquesa Chiraca za prezidenta Francúzska v roku 1995 znamenalo zlepšenie vzťahov medzi oboma krajinami. Už pri prvej oficiálnej Chiracovej návšteve Tuniska v roku 1995 Ben ‘Alího zasypával samými chválami a vyzdvihoval ho ako politika stelesňujúceho nové a moderné Tunisko, ktorý sa usiluje o demokraciu, otvorenosť rôznym názorovým prúdmi a rovnako mu prejavil uznanie za hospodársku a sociálnu odvahu. Chirac taktiež prisľúbil zvýšenie finančnej pomoci Tunisku až o dvojnásobok. O porušovaní ľudských práv sa vtedy nezmienil ani náznakom a francúzska delegácia pri svojej návšteve neprijala ani jedného opozičného lídra. Tento pohľad cez ružové okuliare francúzskeho prezidenta nebol

---

⁸² MULLIN C.; SHAHSHAHANI, A.: Western complicity in the crimes of the Ben Ali régime.

⁸³ WOOD, P. Ch.: French Foreign Policy and Tunisia: Do Human Rights Matter?

⁸⁴ Ibid.

prekvapením, pretože už počas doby, kedy bol Jacques Chirac primátorom Paríža, chválil Ben 'Alího režim a dokonca ho popísal ako „miracle tunisien“.⁸⁵

Problémy tohto priateľstva nastali po príchode ľavice do vlády. Premiér Lionel Jospin bol zdržanlivý voči Ben 'Alímu a dokonca odmietal navštíviť Tunisko.⁸⁶ Vzťahy sa začali oslabovať, a i napriek honosnému privítaniu počas návštevy Francúzska v októbri 1997, sa Ben 'Alí dočkal nie úplne vrúcneho prijatia zo strany niektorých politikov. Prezident ho však tradične pochválil za jeho snahy, no tentoraz sa nepriamo vyjadril k tomu, že právny štát a demokracia by mali napredovať lepšie.⁸⁷

Po udalostiach roku 2001 sa francúzska zahraničná politika radikálne zmenila. Jej prioritou bol boj proti terorizmu, a preto v oblasti Maghrebu zintenzívnila svoje dialógy na dosiahnutie tohto cieľa. Francúzska vláda teda odsunula obavy o dodržiavanie ľudských práv a slobody tlače bokom, pretože za dôležitejšie považovala podporu Ben 'Alího režimu v boji proti terorizmu.⁸⁸

Jacques Chirac bol často kritizovaný za jeho nie veľmi kritický postoj k tuniskému režimu, no najväčšia kritika prišla po jeho vyhlásení počas návštev v roku 2003, kedy sa ho novinári pýtali na hladovku opozičnej líderky Rádii an-Nasráwí⁸⁹, a jeho vyjadrenie znelo: „Prvým ľudským právom je jesť, byť liečený, získať vzdelanie a mať prístup k bývaniu. Z tohto hľadiska treba uznať, že Tunisko je ďaleko pred mnohými krajinami.“⁹⁰

Po nástupe nového francúzskeho prezidenta Nicolasa Sarkozyho v roku 2007 sa pozitívne vzťahy nezmenili. Analytici tvrdili, že prezident Francúzska uprednostňoval „benígnu diktatúru“ pred alternatívou nepriateľských a destabilizujúcich islamských režimov. Počas Arabskej jari čelil Sarkozy kritike z tichého podporovania diktatúry a neskorých reakcií na tuniské protesty, a preto Francúzsko pod tlakom verejnosti vyjadrilo podporu demokracii a pomoci novej vláde.⁹¹

Vzťah Francúzska k Ben 'Alího režimu je zrejмый aj na základe nahliadnutia do vtedajšej francúzskej tlače. Po preštudovaní francúzskej tlače vydávanej počas vlády druhého

---

⁸⁵ BEAU, N.; TURQUOI, J. P.: *Notre ami Ben Ali: L'envers du miracle tunisien*, s. 14.

⁸⁶ BREDOUX, L; MAGNAUDEIX, M: *Tunis Connection: enquête sur les réseaux franco-tunisiens sous Ben-Ali*, s. 46.

⁸⁷ BEAU N.; TURQUOI, J.P.: *Notre ami Ben Ali: L'envers du miracle tunisien*, s. 213-214

⁸⁸ WOOD, P. Ch.: French Foreign Policy and Tunisia: Do Human Rights Matter?

⁸⁹ BREDOUX, L; MAGNAUDEIX, M: *Tunis Connection: enquête sur les réseaux franco-tunisiens sous Ben-Ali*, s. 47.

⁹⁰ Žák širák w túnis..tabbijídh linizám ben 'alí w hubb túzir wa tarfat al-džu'a!

⁹¹ TRAYNOR, I.; WILLISHER, K: Tunisian protests have caught Nicolas Sarkozy off guard, say opposition.

tuniského prezidenta je možné dospieť k záveru, že sa venovala téme režimu Ben ‘Alího len veľmi málo, pretože táto téma bola v mnohých redakciách považovaná za citlivú.⁹²

Novinár Christophe Boltansi po svojom výskume v Tunisku poznamenal, že sledovaním ľudských práv v Tunisku sa zaoberal len málo kto, a on sa výskumu vzdal, pretože mu došlo, že spoločnosť do istej miery akceptovala diktatúru, a preto bolo náročné tam pracovať.⁹³

Spomedzi denníkov noviny Le Figaro sa jednoznačne stavali na stranu podporovania režimu. Ako jediný francúzsky denník uskutočnili s Ben ‘Alím niekoľko rozhovorov a ich články zneli napríklad: „Tunisko bolo vždy ústretovou a tolerantnou krajinou voči cudzincom. Napriek tomu je kritizované za pomalú liberalizáciu politického života“. V novembri 2009 uverejnili článok aj o Lejle at-Trábelsí, popisujúc ju ako bojujúcu za otázku žien a ocenili ju za jej angažovanosť v charitatívnych činnostiach.⁹⁴

Ďalšie noviny, akými sú Le Parisien, Le Monde, Libération či Le Canard, oscilovali medzi neutralitou a prísny odsúdením.⁹⁵ Napríklad po tuniských voľbách v roku 1999 denník Le Monde uverejnil článok o tom, že pri príležitosti tretieho mandátu prezidenta Tunisko stále žije pod diktatúrou jedného muža, jeho klanu a jeho strany. Článok popisoval cenzúru tlače, absenciu slobodného prejavu či dohľad nad obyvateľstvom, pričom konštatoval, že si Tunisia zaslúžia viac. Tieto silné slová spôsobili napätie v politických vzťahoch medzi oboma krajinami.⁹⁶

7.2. USA

Vzťah medzi režimom Ben ‘Alího a Spojenými štátmi americkými bol poznačený strategickými záujmami najmä v kontexte protiteroristického úsilia. Tunisko patrilo k štátom MENA⁹⁷, ktoré deklarovali podporu vojny proti terorizmu a ponúkli USA spravodajskú a strategickú spoluprácu. Výmenou za spoluprácu boli Spojené štáty ochotné prehladať porušovanie ľudských práv a represíí režimu.⁹⁸

---

⁹² BREDOUX, L; MAGNAUDEIX, M: *Tunis Connection: enquête sur les réseaux franco-tunisiens sous Ben-Ali*, s. 162.

⁹³ Ibid s. 168.

⁹⁴ Ibid s. 165-167.

⁹⁵ BEAU, N.; TURQUOI, J.P.: *Notre ami Ben Ali: L'envers du miracle tunisien*, s. 214-215.

⁹⁶ WOOD, P. Ch.: French Foreign Policy and Tunisia: Do Human Rights Matter?

⁹⁷ Z anglického: Middle East and North Africa, popisujúc oblasť Blízkeho východu a severnej Afriky.

⁹⁸ MULLIN C.; SHAHSHAHANI, A.: Western complicity in the crimes of the Ben Ali régime.

Právnicki, aktivisti a bývalí politickí väzni sa zhodli na presvedčení, že okrem zvýšenej spolupráce v oblasti bezpečnosti a spravodajských služieb mal byť prijatý protiteroristický zákon z roku 2003, ktorý mal mať za cieľ získanie si priazne USA. Kritici potvrdili, že tento zákon mal porušovať občianske slobody a viedlo to k zatýkaniu a mučeniu tisícok nevinných ľudí kvôli ich politickému a náboženskému presvedčeniu.⁹⁹

Obamov prejav v britskom parlamente, kde sa vyjadril, že Američania musia uznať ich trvalé záujmy v regióne a bojovať proti teroru s partnermi, ktorí nemusia byť vždy dokonalí, naznačoval, že represie podnikané režimom boli uľahčené podporou USA a Západu. Napriek následnej americkej podpore tuniskej revolúcie a ocenení demokratických snáh si Tunisia nemohli nepamätať na roky úzkych vzťahov s režimom, o ktorom vedeli, že je skorumpovaný a represívny.¹⁰⁰ Svedčia o tom aj uniknuté depeše amerického veľvyslanca v Tunisku, ktoré zverejnila organizácia WikiLeaks.

8 WIKILEAKS

Informácie o rodine Ben 'Alího, najmä pokiaľ išlo o korupciu a rodinkárstvo, sa rozšírili prostredníctvom súboru diplomatických správ, ktoré zverejnil portál WikiLeaks. Tieto depeše, ktoré napísalo veľvyslanectvo USA v Tunise v období od januára 2006 do júna 2009, poukazovali na rôzne aspekty korupcie v rámci režimu. Odhalili podrobnosti o opulentnom životnom štýle Ben 'Alího rodiny, jej nadmernej spotrebe a o autoritatívnej vláde.¹⁰¹

V jednom z utajovaných dokumentov WikiLeaks uverejnila, že podľa výročnej správy Transparency International sa má korupcia v Tunisku zhoršovať. V dokumente bolo priamo napísané, že ak rodina prezidenta Ben 'Alího po niečom túži, tak to aj dostane, je jedno, či ide o hotovosť, služby, pozemky, nehnuteľnosti alebo jachtu. Dokument ďalej uviedol, že nejde iba o pochybné obchody „rodiny“, ale občania Tuniska sa stretávajú aj s korupciou pri styku s políciou, ministerstvami či colnými úradmi. Táto situácia má vplyv na ekonomiku, keďže investori sa vzdávajú investícií kvôli „dlhej ruke rodiny“, čo ďalej prispieva k nezamestnanosti. Priamo označuje rozšírenú rodinu Ben 'Alího za kvázi mafiu a popisuje, že polovica tuniskej podnikateľskej rodiny je spojená s prezidentom v rámci manželstva či

---

⁹⁹ MULLIN C.; SHAHSHAHANI, A.: Western complicity in the crimes of the Ben Ali régime.

¹⁰⁰ Ibid.

¹⁰¹ BACHRACH, Judy: WIKIHISTORY: Did the Leaks Inspire the Arab Spring? s. 1-2.

rodinných väzieb, pričom konkrétne rozvetvená rodina at-Trábelsí má najviac poburovať Tunisianov.¹⁰²

Ďalším významným uniknutým dokumentom bola depeša popisujúca večeru Roberta Franka Godeca, veľvyslanca USA, so Sacherom al-Máterim a Nesrín ben 'Alí, zaťom a dcérou hlavy štátu. Dokument popisuje al-Máteriho pozitívny postoj k americkej politike, vyjadruje jeho znepokojenie z oneskoreného prijímania zákona o frančíze a dokladá jeho hrdosť na praktizovanie islamu. Dokument tiež objasňuje nákladný životný štýl al-Máteriho, o ktorom svedčila bohatá večera obsahujúca niekoľko druhov mäsa, rýb či dezert pozostávajúci zo zmrzliny zo Saint Tropez. Rovnako priestranná a dobre strážená rezidencia obsahujúca rímske stĺpy či fresky, súčasťou ktorej bola aj klietka so živým tigrom. Ambasádor popísal ich veľký počet zamestnancov z rôznych kútov sveta, či ich obľúbenú dovolenkú destináciu na Maledívách. Celkovo dokument zachytával al-Máteriho postoje a vyzdvihoval, že ich extravagantný životný štýl je dôvodom nespokojnosti a nevôle Tunisianov voči rodine Ben 'Alí.¹⁰³

9 VŠETKO BOHATSTVO V RODINE

Po revolúcií bol skonfiškovaný majetok Ben 'Alího a jeho rodiny, ktorý vlastnilo približne 114 osôb. Prišlo sa na to, že majetok, ktorý bol nadobudnutý od roku 1987 do vypuknutia revolúcie zahŕňal približne 550 nehnuteľností, 48 lodí a jacht, 40 portfóliových akcií, 367 bankových účtov a približne 400 podnikov. Odhadovaná hodnota majetku mala predstavovať približne 13 miliárd amerických dolárov, čo predstavovalo viac ako štvrtinu tuniského HDP za rok 2011.¹⁰⁴

Pri preskúmaní vzťahov medzi reguláciou a výkonnosťou politicky prepojených firiem sa podľa analýzy ukázalo, že investičné právo Tuniska, ktoré sa vzťahovalo na väčšinu investícií v sektore hospodárstva, upravovali vstupné podmienky. Hoci bola umožnená sloboda investovania, existovali obmedzenia pri vykonávaní určitých činností, akými boli napríklad cestovný ruch, doprava, telekomunikácie, vzdelávanie, filmový priemysel, nehnuteľnosti, marketing a zdravotníctvo.¹⁰⁵

Povolenia vlády umožňovali reguláciu vstupov na trh a ovplyvňovali jeho štruktúru a hospodársku súťaž. Tento nástroj mohol byť teda zneužívaný na obmedzenia vstupu nových

---

¹⁰² WIKILEAKS: *Corruption in Tunisia: What's yours is mine.*

¹⁰³ WIKILEAKS: *Tunisia: Dinner with Sakher El Materi.*

¹⁰⁴ RIJKERS Bob et al.: *All in the Family: State Capture in Tunisia*, s. 6.

¹⁰⁵ *Ibid* s. 8-9.

účastníkov a na potlačenie súťaže medzi existujúcimi firmami. Podľa neoficiálnych údajov malo byť príkladom tohto javu zatvorenie Bú'abdellí školy, ktorá bola významnou súkromnou školou v Tunise. Škola bola však vnímaná ako konkurencia Medzinárodnej školy v Kartágu, založenej Lejlou at-Trábelsí, manželkou prezidenta. Uzatvorenie bolo odôvodnené údajným nedodržiavaním registračných predpisov.¹⁰⁶

V analýze, ktorá skúmala prepojenie firiem a regulačných zmien, boli identifikované prípady, ktoré predstavovali súbeh medzi úpravami právnych predpisov a rozmiestnením obchodných aktivít Ben 'Alího klanu. Napríklad v roku 1996 bol vydaný dekrét č. 96-1234, ktorý zmenil a doplnil investičný zákon, čo spôsobilo zavedenie nových povolení pre firmy pôsobiace v prístavoch a v oblasti lodnej prepravy. Dekrét tiež obmedzil priame zahraničné investície pre spoločnosti aktívne v oblasti prepravy červeného mäsa. V rovnakom roku založil Muhammad 'Afif Šíbúb, strýko prezidentovho zaťa, spoločnosť špecializujúcu sa na lodnú dopravu a logistiku zameranú na prepravu chladených výrobkov. Ďalším príkladom bolo založenie spoločnosti Carthage Cement bratom prezidentovej manželky Lejly po vydaní dekrétu vládneho povolenia firmám vyrábajúcim cement.¹⁰⁷

Podniky spojené s Ben 'Alím dosahovali vyššie zisky v odvetviach, kde existovali regulačné obmedzenia. Zdá sa teda, že tieto obmedzenia prispievali k ziskovosti podnikov prezidentovho klanu. Naproti tomu podniky v odvetviach, ktoré neboli podrobené obmedzeniam, vykazovali výrazne nižšie zisky ako ich konkurenti, čo vyvracalo domnienku, že obchodníci spojovaní s Ben 'Alím by boli vrodene lepšími podnikateľmi.¹⁰⁸

Napríklad obchodné impérium Sachra al-Máteriho, zaťa prezidenta, začalo výrazne expandovať po sobáši s Ben 'Alího dcérou Nesrín v roku 2004. Dva roky po svadbe zakúpil spoločnosť, ktorá sa zaoberala predajom automobilov. Po tejto akvizícii sa kvóty na dovoz automobilov spoločnosti al-Máteriho zvýšili takmer o štvornásobok.

Vo všeobecnosti sa dá povedať, že podnikateľské záujmy rodiny Ben 'Alího boli z makroekonomického hľadiska významné, najmä v odvetviach, kde boli obmedzenia vstupu na trh. Skonfiškované podniky tvorili 3 % celkovej produkcie súkromného sektora a získali približne 20 % všetkých ziskov súkromného sektora.¹⁰⁹

---

¹⁰⁶ RIJKERS Bob et al.: All in the Family: State Capture in Tunisia, s. 9.

¹⁰⁷ Ibid s.10.

¹⁰⁸ Ibid s.16.

¹⁰⁹ Ibid s. 22-24.

10 KULT OSOBNOSTI

Ben 'Alího Tunisko bolo charakterizované kultom osobnosti, pričom jeho obraz bol neustále prítomný v rôznych prostrediach – od škôl, obchodov, kaviarní, až po billboardy, noviny, televíziu. Jeho obrazy doslova sledovali ľudí na každom kroku, a to nie len metaforicky, ale aj fyzicky, kvôli neustálej prítomnosti tajnej polície. Diskusie o politike boli možné len v súkromí, pošečky alebo za zatvorenými dverami.¹¹⁰

Reprodukcia politickej imaginácie sa stala symbolom príslušnosti a lojality, diskkrétne presadzovanej vládnuou stranou a prenášanej cez rôzne úrovne spoločnosti. Kľúčové prvky, akými boli dátum 7. november 1987 a fialová farba, sa stali nielen súčasťou inštitúcií, ale boli dôležité aj pre súkromné spoločnosti, podnikateľov, ktorí sa nimi snažili vyjadriť vernosť voči režimu. Zavesenie portrétu Ben 'Alího bolo symbolom lojality, pričom neprezentovanie portrétu bolo podozrivé, čo mohlo viesť k právnym, finančným a byrokratickým dôsledkom. Zamestnanci nosili fialové kravaty v nádeji na kariérny postup, zatiaľ čo čestní hostia prejavovali vernosť nosením aj iných fialových doplnkov. Verejné budovy, zábradlia, mosty či dokonca celé domy boli počas volieb farbené na fialovo.¹¹¹ Fialová farba prenikla aj do log oficiálnych inštitúcií, aj napríklad do loga štátneho kanálu Tuniského rozhlasu a televízie (ETT), ktorý si zmenil názov na „7“ vo fialovej farbe.¹¹²

Časom sa fialová farba stala symbolom posmechu a kritiky režimu a jeho priaznivcov. Vnímal sa ako metafora pre všetko, čo malo spojitosť s režimom, od udavačov až po prezidenta a jeho rodinu.¹¹³ Dokonca bol vytvorený online grafický román s názvom „The Amazing Bendirman“, ktorý bol fialovým superhrdinom žijúcim krajine, kde existencia iných farieb okrem fialovej neexistovala.¹¹⁴

Číslo sedem bolo významným symbolom počas Ben 'Alího vlády. Používal ho rôznymi spôsobmi, napríklad pri názvoch ulíc, miest, sviatkov, alebo bol zakomponovaný do dizajnov verejných budov a dopravy. Dôvodom výberu tohto čísla je s veľkou

---

¹¹⁰ HAWKINS, Simon: Tunisia: Was it a revolution?

¹¹¹ BEN YAKOUB, Joachim; ZEMNI, Sami: Sensing the next battle: An overshadowed prehistory of creative dissent in Tunisia, s. 174-175.

¹¹² NAZIF, Ahmed: dhákira bi-lawn al-bi-nafsadž... qissa at-tawzif as-sijásí lil-alwán fí túnis al-mu'ásira.

¹¹³ Ibid.

¹¹⁴ BEN YAKOUB Joachim; ZEMNI Sami: Sensing the next battle: An overshadowed prehistory of creative dissent in Tunisia, s. 180.

pravdepodobnosťou spojitosť s dátumom prevzatia jeho moci a čiastočným nahradením dátumu burgibovej nezávislosti.¹¹⁵

Od nástupu prezidenta do úradu sa snažil prezentovať ako „umelec zmeny“. Týmto sa symbolicky vzdŕaľoval a odlišoval od svojho veľmi charizmatického predchodcu a snažil sa eliminovať všetky jeho odkazy vnímané ako dedičstvo vodcu nezávislého národa, Habíba Burgibu. Prvé kroky nového prezidenta spustili pomalý proceso „deburgibizácie“. Začali odstraňovaním portrétov Burgibu z verejných priestorov krajiny, národnej meny, či demontážami monumentálnych burgibových jazdeckých sôch. Burgibova historická legitimita, a charizma vytvárali jedinečný vzťah medzi štátom a ľuďmi. Narozdiel od neho Ben ‘Alí nemal dostatok charizmy a dobrý politický prejav, čo ho podnietilo k tomu, aby si vytvoril vlastné fenomény, ktoré by ho charakterizovali. Prvotný obraz Ben ‘Alího bol založený na dvoch formálne vytvorených prvkoch: na dátume prevratu, teda 7. november a tradičnej fenickej purpurovej farbe. S rastúcou dôverou sa neskôr pridal aj klasický prezidentský portrét.¹¹⁶

Problematickým sa stal aj samotný pohreb prvého prezidenta Tuniska, Burgibu v roku 2000. Pre mnohých obyvateľov Tuniska bolo nečakaným šokom, že televízia nevysielala pohreb Habíba Burgibu v priamom prenose, i keď bol tento deň vyhlásený za deň pracovného pokoja. Verejnosť mohla vidieť len krátky záznam vo večerných správach. Režim sa snažil zmierniť pobúrenie národa následným organizovaním spomienkových bohoslužieb štyridsať dní po jeho smrti. Dokonca aj francúzske médiá kritizovali, že pohreb nebol primeraný k jeho historickému významu. Ben ‘Alí sa pravdepodobne týmto činom vyhýbal porovnávaniu medzi ním a jeho predchodcom, keďže sám vedel, že túto súťaž by nikdy nevyhral.¹¹⁷

11 NOSTALGIA

Pár rokov po revolúcií bola zaznamenaná vlna nostalgie za bývalým režimom Zín al-‘Ábidína ben ‘Alího. Po zvýšení daní ľudia v davoch pri demonštráciách skandovali „Ben ‘Alí, oklamali nás! Vráť sa!“ Dokonca sa objavili nápisy oslavujúce bývalého diktátora či facebookové stránky ako „Odpusť nám, pán prezident.“ Po troch rokoch od revolúcie sa

---

¹¹⁵ CHERIF, Youssef: The 3000: Why are thousands of Tunisians flocking to Daesh?

¹¹⁶ BEN YAKOUB Joachim; ZEMNI Sami: Sensing the next battle: An overshadowed prehistory of creative dissent in Tunisia, s. 173-174.

¹¹⁷ LARBI, Sadiki: Democracy by Non-Democratic Means, s. 74.

uskutočnil výskum agentúry 3C Etudes, ktorý ukázal, že približne 35 % tuniskej populácie odchod bývalého prezidenta ľutuje.¹¹⁸

Túto problematiku rozoberal aj článok známeho tuniského blogu *Nawaat*, ktorý zohral významnú rolu aj počas revolúcie. V článku sa snažil ľuďom pripomenúť obdobie režimu a zmieňoval sa o tom, že ak ľudia nariekajú nad obdobím bývalého prezidenta Ben 'Alího a argumentujú cenovou stabilitou zabúdajú, že cenou za to bolo vzdať sa dôležitých ľudských kvalít, akými sú dôstojnosť a sloboda prejavu. Ďalej pripomínal, že ľudia tiež zabúdajú, že cenová stabilita fungovala na úkor niektorých regiónov, ktoré sa vďaka nej nerozvíjali a absentovalo spravodlivé rozdelenie bohatstva. Nakoniec konštatoval, že ak občania strácajú nádej pri prvých prekážkach a priznávajú tým svoju bezmocnosť, navždy zostanú uväznení v minulosti.¹¹⁹

Podľa Vincenta Geissera má nával nostalgie viaceré formy. Prvým je druh nostalgie ako bežný historický jav. Druhým je politická zmena, ktorá podporuje neistotu a strach z budúcnosti, pričom Tunisania hovoria, aké to boli skvelé časy, avšak bez presného špecifikovania. Sú občania, ktorí pociťujú nostalgiu za režimom Ben 'Alího, ale nie za Ben 'Alím samotným, pretože symbolizoval rodinkárstvo a bol nenávidený. Nostalgia teda vychádza z dojmu, že časy pred revolúciou boli lepšie ako po nej, pretože niektorým ľuďom chýba pocit bezpečnosti a poriadku, ktorý starý režim predstavoval. Jednoducho je populácia sklamaná zo zmien, ktoré nastali, pretože dôvody zrodu revolúcie mali zabezpečiť zlepšenie vyhliadok na zamestnanie. Avšak niektoré mestá, ktoré boli kľúčové počas revolúcie, nezaznamenali zlepšenie ani svojej sociálnej, a ani ekonomickej situácie.¹²⁰

Táto nostalgia teda nemusí nevyhnutne znamenať túžbu po návrate k autoritatívnej vláde. Mnohí Tunisania, ktorí vyjadrujú nostalgiu za érou Ben 'Alího, totiž uznávajú represie a korupciu, ktoré tento režim charakterizoval. Namiesto toho môže byť ich nostalgia zakorenená v túžbe po ekonomickej prosperite a stabilite, ktorú pociťovali počas jeho vlády, a aj v odmietaní porevolučnej politiky.¹²¹

---

¹¹⁸ HAMZA, Assiya: 'Surge of nostalgia' for Ben Ali in Tunisia.

¹¹⁹ OKKEZ, Mohammed S. B.: at-tahassur 'ala 'ahad ben 'alí: mughálatát chitáb al-hanín ila „rifáh“ ad-diktátúrija.

¹²⁰ HAMZA, Assiya: 'Surge of nostalgia' for Ben Ali in Tunisia.

¹²¹ EBEL, Francesca: Nostalgia for old era challenges Tunisia's democratic gains.

ZÁVER

Zín al-‘Ábidín ben ‘Alí začal svoju kariéru ako vojak a postupne sa vypracoval na pozíciu riaditeľa vojenskej bezpečnosti, v ktorej pôsobil dlhé obdobie svojho života. Po tejto pracovnej skúsenosti sa nakoniec dostal až na pozíciu premiéra vlády. Spôsob akým sa dostal do funkcie druhého prezidenta Tuniska, ktorú zastával v období od 1987 až 2011, bol tzv. lekársky prevrat. Odôvodnený bol skutočnosťou, že prvý prezident Tuniska, Habíb Burgiba, už nebol schopný riadne vykonávať svoju funkciu zo zdravotných dôvodov.

Ben ‘Alí svoje vládnutie začal sériou reforiem, ktoré mali zdôrazňovať návrat k demokratickým hodnotám a dodržiavaniu ľudských práv. Snažil sa zmieriňovať medzinárodnú kritiku a získať si podporu západných krajín, napríklad zrušením súdu pre bezpečnosť štátu, či vyhlásením moratória na trest smrti. Zároveň však zaviedol legislatívne opatrenia, ktoré bránili skutočnej politickej pluralite a slobode prejavu. Reformy boli podmienené tak, aby posilňovali jeho vlastnú moc a kontrolu nad krajinou.

Jeho prístup k vládnutiu sa snažil zosúladiť náboženskú tradíciu s modernými princípmi. Povolil obnovu náboženských symbolov vo verejnom živote, ale zároveň zachoval sekulárne štátne zákony, čím si udržal podporu ľudí presadzujúcich moslimské, a aj sekulárne hodnoty. Jeho politická stratégia zahŕňala aj manipuláciu s voľbami a politickými procesmi s cieľom udržať si moc. Opozičným stranám síce povolil existenciu, avšak ich účasť vo voľbách bola obmedzená jeho kontrolou, pretože režim odmietal akékoľvek vnútorné či vonkajšie ohrozenia moci. Mnohí Tunisania akceptovali tento prístup vlády ako cenu za stabilitu a prosperitu, ktorú v tej dobe režim ponúkal.

Príchodom 21. storočia sa vláda Ben ‘Alího stretla s viacerými výzvami a udalosťami, ktoré ovplyvnili jej stabilitu. Patrili medzi ne strety na futbalových zápasoch či následné verejné protesty proti samotnému režimu. Globálne obavy z extrémizmu však napomohli režimu udržať si svoje postavenie a zachovanie moci.

Ekonomický vývoj za čias Ben ‘Alího sa dá rozdeliť do troch hlavných období, ktoré boli výsledkami zavedených reforiem. Prvé obdobie medzi rokmi 1988 až 1995 bolo zamerané na modernizáciu a liberalizáciu hospodárstva pomalými reformami s dôrazom na podporu strednej vrstvy a stabilizáciu ekonomiky. Druhé obdobie v rokoch 1996 až 2001 sa vyznačovalo intenzívnymi reformami s cieľom rýchleho otvárania a liberalizácie trhu, ktoré však často zdôrazňovali sociálnu nerovnosť. Tretie obdobie medzi rokmi 2002 až 2010

bolo charakterizované nárastom korupcie a klientelizmu, ktoré podkopávali dôveru obyvateľstva k režimu a zhoršovali hospodársku situáciu.

Arabská jar predstavuje dôležitú historickú udalosť pre celý región Blízkeho východu, pretože ukázala svoju silu masového hnutia, ktoré dokázali odstrániť dlhoročného vládcu a otvorili cestu k politickej a spoločenskej transformácii. Protesty vznikli ako reakcia na dlhodobú sociálnu a ekonomickú nerovnosť, korupciu a represívne praktiky vlády. Prvé významné protesty začali v roku 2008 v oblasti Gafsa a neskôr prerástli do celého guvernóratu. Symbolom a katalyzátorom revolúcie sa však stal čin Muhammada al-Bu'azíziho, ktorý sa v roku 2010 z odporu voči nespravodlivosti upálil. Jeho čin vyburcoval mladú generáciu, ktorej znepokojenie viedlo k rozsiahlym protestom, ktoré postupne zasiahli celé Tunisko. Hnutie získalo neskôr podporu aj od rôznych sociálnych skupín, vrátane nezamestnaných, absolventov, a aj staršej populácie, ktorí túžili po zmene režimu. Prezident sa snažil situáciu upokojiť, ale jeho slová boli nedostačujúce. Po pokračujúcich demonštráciách nakoniec Ben 'Alí utiekol do exilu v Saudskej Arábii.

Západné krajiny, ako Francúzsko a Spojené štáty, sa zdržiavali kritiky režimu Ben 'Alího z dôvodu ich strategických záujmov. Videli v Ben 'Alího režime spojenca v boji proti terorizmu a jeho vládu považovali za stabilitu v regióne, čo ich motivovalo k diplomatickej, vojenskej a hospodárskej podpore. V tomto kontexte západné vlády, hlavne Francúzsko a USA, často prehliadali porušovanie ľudských práv, demokracie a represíí zo strany tuniského režimu výmenou za spojenectvo.

Informácie odhalené prostredníctvom portálu WikiLeaks odhaľovali rozsiahlu korupciu a rodinkárstvo. Depeše amerického veľvyslanca zdôrazňovali opulentný životný štýl prezidentovej rodiny. Po revolúcií bol odhalený rozsiahly majetok Ben 'Alího a jeho rodiny, ktorý predstavoval viac ako štvrtinu tuniského HDP za rok 2011. Celkovo mali podnikateľské záujmy prezidentovej rodiny značný vplyv na tuniskú ekonomiku, najmä v odvetviach, kde existovali regulačné obmedzenia.

Ben 'Alího režim sa charakterizoval aj výrazným kultom osobnosti, ktorý sa prejavoval hlavne všadeprítomnými prezidentovými fotkami, fialovou farbou a číslom sedem. Pár rokov po revolúcií sa v Tunisku začala objavovať nostalgia za bývalým režimom, i keď práve režim bol dôvodom vypuknutia protestov. Spomínaná nostalgia sa však pripisuje hlavne stabilite a bezpečnosti, ktorá obyvateľom po revolúcií chýbala. To, že sa v Tunisku objavila nostalgia automaticky neznamená, že by Tunisania znova túžili po autoritatívnej vláde, ale je

skôr spojená s ekonomickou stabilitou, ktorú pocítovali počas vlády Ben 'Alího, a taktiež z odmietania politických zmien, ktoré po revolúcií nastali.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY A PRAMEŇOV

AL-BAB: Tunisia: the overthrow of Bourguiba. *Al-bab* [online]. [cit. 09.02.2024]. Dostupné z: https://al-bab.com/albab-orig/albab/arab/docs/tunisia/declaration_07111987.htm.

ALEXANDER, Christopher: *Tunisia, from stability to revolution in Magreb*. New York: Routledge, 2016. ISBN 9781138886162.

AMIN, Allal a Jasper COOPER: „Revolutionary“ Trajectories in Tunisia: Processes of Political Radicalisation 2007-2011. *Revue Française de Science Politique (English Edition)*, 62 (5–6), 2012. s. 58-59.

BACHRACH, Judy: WIKIHISTORY: Did the Leaks Inspire the Arab Spring? *World Affairs*, 174 (2), 2011. s. 1-2.

BBC NEWS AFRICA: Tunisia's Ben Ali: The Dictator's Last Calls - BBC Africa. *YouTube video* [online]. 14.01.2022, [cit. 27.01.2024]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=YaST3lc0CXw&t=669s>.

BEAU, Nicolas a Jean-Pierre TURQUOI: *Notre ami Ben Ali: L'envers du miracle tunisien*. Editions La Découverte, 2011. ISBN 9782707154040.

BEN YAKOUB, Joachim a Sami ZEMNI: Sensing the next battle: An overshadowed prehistory of creative dissent in Tunisia. *International Journal of Cultural Studies*, 23 (2), 2020. s. 173-180.

BREDOUX, Lénaïg a Mathieu MAGNAUDEIX: *Tunis Connection: enquête sur les réseaux franco-tunisiens sous Ben-Ali*. Éditions du seuil, 2012. ISBN 9782021059465.

DERRADJI, Abder-Rahman: Tunisia: from Bourguiba's Era to the Jasmine Revolution & Fall of Ben Ali. *Adam Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(2), 2011, s.46.

Žák širák w túnis..tabbijídh linizám ben 'alí w hubb túzir wa tarfat al-džu'a! *Ultra Tunisia* [online]. 26.09.2019, [cit. 16.03.2024]. Dostupné z: <https://ultratunisia.ultrasawt.com/%D8%AC%D8%A7%D9%83-%D8%B4%D9%8A%D8%B1%D8%A7%D9%83-%D9%88%D8%AA%D9%88%D9%86%D8%B3-%D8%AA%D8%A8%D9%8A%D9%8A%D8%B6-%D9%84%D9%86%D8%B8%D8%A7%D9%85-%D8%A8%D9%86->

[%D8%B9%D9%84%D9%8A-%D9%88%D8%AD%D8%A8%D9%91-%D8%AA%D9%88%D8%B2%D8%B1-%D9%88%D8%B7%D8%B1%D9%81%D8%A9-%D8%A7%D9%84%D8%AC%D9%8F%D8%B9%D8%A9/%D8%A7%D9%84%D8%AA%D8%B1%D8%A7-%D8%AA%D9%88%D9%86%D8%B3/%D8%B3%DB%8C%D8%A7%D8%B3%D8%A9/%D8%AA%D9%82%D8%A7%D8%B1%DB%8C%D8%B1.](#)

EBEL, Francesca: Nostalgia for old era challenges Tunisia's democratic gains. *The Associated Press* [online]. 13.01.2021, [cit. 28.03.2024]. Dostupné z: <https://apnews.com/article/tunisia-africa-news-9cd1ba19e8825663fe3fa4c6f10affe2>.

EL GENERAL: El General - Rais Lebled | 7 Novembre 2010. *YouTube video* [online]. 15.08.2011, [cit. 26.01.2024]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=29rv2N3WVTE&t=72s>.

ERDLE, Steffen: *Ben Ali's "New Tunisia" (1987-2009)*. Walter de Gruyter GmbH & Co KG, 2020. ISBN 9783879973668.

GOBE, Eric: The Gafsa Mining Basin between Riots and a Social Movement: meaning and significance of a protest movement in Ben Ali's Tunisia. *HAL Open Science* [online]. 2010, [28.02.2024]. s. 1-8.

HAMZA, Assiya: 'Surge of nostalgia' for Ben Ali in Tunisia. *France 24* [online]. 09.01.2014, [cit. 23.03.2024]. Dostupné z: <https://www.france24.com/en/20140109-tunisians-nostalgic-ben-ali-ennahda-islamist>.

HAWKINS, Simon: Tunisia: Was it a revolution? *E-International Relations* [online]. 08.02.2023, [cit. 28.03.2024]. Dostupné z: https://www.e-ir.info/2011/02/08/tunisia-was-it-a-revolution/#google_vignette.

CHERIF, Youssef: The 3000: Why are thousands of Tunisians flocking to Daesh?. *LSE* [online]. 03.09.2015, [cit. 29.03.2024]. Dostupné z: <https://blogs.lse.ac.uk/mec/2015/09/03/the-3000-why-are-thousands-of-tunisians-flocking-to-daesh/>.

JERMANOVÁ, Tereza: Tuniská revoluce za důstojnost a demokracie v arabském světě, in OUTRATA, Filip (ed). *Demokracie - jak dál? Rizika a výzvy pro Česko a svět*. Vyšehrad, 2021. ISBN 9788076015005.

LACEK_HUNDX: Tv7 Tunisia - Zine al-Abidine Ben Ali's last speech [13.01.2011]. *YouTube video* [online]. 17.01.2011, [cit. 26.01.2024]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=RdCwCVHzMh0>.

LAGEMAN, Thessa: Remembering Mohamed Bouazizi: The man who sparked the Arab Spring. *Al Jazeera* [online]. 17.12.2020, [cit. 31.01.2024]. Dostupné z: <https://www.aljazeera.com/features/2020/12/17/remembering-mohamed-bouazizi-his-death-triggered-the-arab>.

LARBI, Sadiki: Democracy by Non-Democratic Means. *British Journal of Middle Eastern Studies*, 29 (1), 2002. s. 74.

LIMAM, Zyad: L'opposition en mal de chef. *Jeune Afrique*, 1665, 1992. s. 39.

LOGAN, Tyler Pentland: *When authoritarianism failed in Tunisia: an investigation of The Ben Ali regime and the factors that led to its downfall*. Washington, DC, 2012. Diplomová práce. Graduate School of Arts and Sciences of Georgetown University. Master of Arts in Arab Studies. [cit. 18.01.2024].

MAWLA, Muhammad Rami Abdel: al-iqtisád at-túnisí tahta hukm ben 'alí: rijú'a wa zabá'níja bi-mubáraka dawlíja. *Al-mufakira al-qánúníja* [online]. 02.02.2022 [cit. 20.02.2024]. Dostupné z: <https://legal-agenda.com/%d8%a7%d9%84%d8%a7%d9%82%d8%aa%d8%b5%d8%a7%d8%af-%d8%a7%d9%84%d8%aa%d9%88%d9%86%d8%b3%d9%8a-%d8%aa%d8%ad%d8%aa-%d8%ad%d9%83%d9%85-%d8%a8%d9%86-%d8%b9%d9%84%d9%8a/>.

MULLIN, Corinna a Azadeh SHAHSHAHANI: Western complicity in the crimes of the Ben Ali régime. *OpenDemocracy* [online]. 24.06.2011, [cit. 05.03.2024]. Dostupné z: <https://www.opendemocracy.net/en/western-complicity-in-crimes-of-ben-ali-regime/>.

NAZIF, Ahmed: dhákira bi-lawn al-bi-nafsadž... qissa at-tawzíf as-sijásí lil-alwán fí túnis al-mu'ásira. *Raseef 22* [online]. 20.08.2022, [cit. 28.03.2024]. Dostupné z: <https://raseef22.net/article/1089113>.

OKKEZ, Mohammed S. B.: at-tahassur ‘ala ‘ahad ben ‘alí: mughálatát chitáb al-hanín ila „rifáh“ ad-diktátúrija. *Nawaat* [online]. 15.03.2014, [cit. 27.03.2024]. Dostupné z: <https://nawaat.org/2014/08/15/%d8%a7%d9%84%d8%aa%d8%ad%d8%b3%d9%91%d8%b1-%d8%b9%d9%84%d9%89-%d8%b9%d9%87%d8%af-%d8%a8%d9%86-%d8%b9%d9%84%d9%8a%d9%91-%d9%85%d8%ba%d8%a7%d9%84%d8%b7%d8%a7%d8%aa-%d8%ae%d8%b7%d8%a7%d8%a8-%d8%a7%d9%84/>.

PERKINS, Kenneth: *A History of Modern Tunisia*. Cambridge University Press, 2004. ISBN 9781107024076.

POLI, François a Souhayr BELHASSEN: Tunisie: un homme nouveau. *Jeune Afrique*, 1331, 1986. s. 10-11.

RIJKERS Bob et al.: All in the Family: State Capture in Tunisia. *World Bank policy research working paper*, 2014. s. 6-24.

TAYLOR, Dan: Sacrifice and the productive body of Mohamed Bouazizi. s. 4.

TESSLER, Mark: Tunisia’s New Beginning. *Current History*, 89 (546), 1990. s. 172.

TNSBA: Discours de Zine Ben Ali Tunisie manifestations 10 janvier 2011. *YouTube video* [online]. 10.01.2011, [cit. 26.01.2024]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=BB8JR2l89U8>.

TRAYNOR, Ian a Kim WILLSHER: Tunisian protests have caught Nicolas Sarkozy off guard, say opposition. *The Guardian* [online]. 17.01.2011, [cit. 11.03.2024]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/2011/jan/17/tunisian-protests-sarkozy-off-guard>.

WARE, L. B.: Ben Ali’s Constitutional Coup in Tunisia. *Middle East Journal*, 42 (4), 1988. s. 594.

WIKILEAKS: *Corruption in Tunisia: What's yours is mine*. 08TUNIS679_a, 23.06.2008.

WIKILEAKS: *Tunisia: Dinner with Sakher El Materi*. 09TUNIS516_a, 27.07.2009.

WOLF, Anne: *Ben Ali’s Tunisia: Power and Contention in an Authoritarian Regime*. Oxford University Press, 2023. ISBN 9780192868503.

WOLF, Anne: *Political Islam in Tunisia: The History of Ennahda*. Oxford University Press, 2017. ISBN 9780190670757.

WOOD, Pia Christina: French Foreign Policy and Tunisia: Do Human Rights Matter? *Middle East Policy Council* [online]. [cit. 10.03.2024]. Dostupné z: <https://mepc.org/journal/french-foreign-policy-and-tunisia-do-human-rights-matter-0>.

ZEMNI, Sami: The Roots of the Tunisian Revolution: Elements of a Political Sociology. In: LARBI, Sadiki (ed). *Routledge Handbook of the Arab Spring : Rethinking Democratization*, New York: Routledge, 2014.

RESUMÉ

The present study examines the ascent to power of the second President of Tunisia, who had earlier served as the Director of Military Security for a considerable period of his career. He rose to prominence subsequently, serving as the Prime Minister of Tunisia, and later, as the second President, a position he held from 1987 to 2011, following a purported medical coup. The following section delineates the methods employed by the president in question to consolidate their power, which involved impeding political pluralism, repressing opposition, and manipulating electoral outcomes. The subsequent section delineates the economic scenario and the governmental policies executed during the tenure, which were initiated in three phases. The initial phase concentrated on the liberalization, modernization, and stabilization of the economy with the backing of the middle class. The second phase was marked by the opening up of the market, which, however, accentuated inequalities among the populace. The third phase witnessed a significant rise in corruption and nepotism, engendering a lack of confidence among citizens towards the regime and leading to the deterioration of the economy. The thesis also examines the protests that evolved into the Arab Spring. Following the self-immolation of a young Tunisian shopkeeper at the end of 2010, the protests escalated and transformed into a nationwide movement that demanded regime change. The movement succeeded in ousting Ben Ali, inspiring other Arab countries to follow suit and demand policy change. Some of these countries also successfully overthrew their regimes. The analysis delves into the perspective adopted by Western governments, specifically France and the US, regarding the Ben Ali regime. The study investigates how the stance of these governments has been intertwined with counter-terrorism initiatives, as well as a lack of concern for fundamental human rights and democratic values. The thesis encompasses a portrayal of the style of the Ben Ali family, which was perceived as a contributing factor to the Tunisian population's discontent. This perception was due to the association of the family's lifestyle with lavishness and familialism, as well as their vast and affluent possessions, which had a considerable impact on Tunisia's economy. Moreover, the thesis being discussed revolves also around the phenomenon of a cult of personality, which has been created by the president to obliterate the image of his predecessor who gained immense popularity for his contributions towards the country's independence. The cult of personality created by Ben Ali was primarily centered on his portrait being displayed in every possible location, his favorite color - purple, and the number seven, which was associated with the coup he carried out. The last part of this study examines the different types of

nostalgia that have emerged in Tunisia since the fall of its regime. The main goal is to gain an understanding of the nature of these nostalgic feelings because this phenomenon is closely linked to memories of a time when economic conditions were seen as significantly better than they are currently.